

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

**Zásah státu do práv osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a
výkon opatrovnictví u těchto osob**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr.,Mgr.Zdeňka Vaňková

Vypracovala:

Jaroslava Krátká

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zásah státu do práv osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a výkon opatrovnictví u těchto osob“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně, dne 2.4.2012

.....

Poděkování

Děkuji PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové, za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své dceři Veronice Krátké za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Jaroslava Krátká

Obsah

Úvod	2
1. Historický pohled na vývoj v sociální práci.....	4
1.1 Sociální práce ve starověku, středověku a křesťanství	4
1.2 Sociální práce do 2. světové války.....	7
1.3 Sociální práce v našem státě od druhé světové války do současnosti.....	9
2. Etika sociální práce.....	10
2.1 Profesní etické kodexy	10
2.2 Etické principy sociální práce	12
2.3 Vztah sociálního pracovníka a klienta z pohledu profesní etiky	15
3. Zásah státu do práv osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a výkon opatrovnictví	18
3.1 Právní postavení osob zbavených a omezených ve způsobilosti k právním úkonům v současnosti, právu občanském a rodinném.....	21
3.2 Opatrovnictví osob, které nemají plnou způsobilost k právním úkonům ...	27
4. Empirická část.....	32
4.1 Cíle, metody	32
4.2 Vybrané kasuistiky.....	33
Závěr	50
Resumé	52
Anotace.....	53
Seznam literatury a jiné zdroje.....	54

Úvod

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku právního postavení osob zbavených způsobilosti k právním úkonům v současné právní úpravě, historii. Zároveň je zaměřena na oblast v sociální práci, která není příliš známá, a to na problematiku opatrovnictví nesvéprávných osob.

Osoby jsou zbaveny nebo omezeny ve způsobilosti k právním úkonům z důvodu psychického onemocnění, u většiny se jedná o schizofrenii nebo mentální postižení. Lidé zbavení způsobilosti k právním úkonům nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům, rovněž také „nesvéprávní“, se těžko smiřují se svou situací. Dříve jednali zcela samostatně, nikdo za ně nerozhodoval, nyní o jejich životě rozhoduje opatrovník, který je buď právnická osoba, která opatrovnictví vykonává prostřednictvím pověřeného sociálního pracovníka nebo fyzická osoba z řad příbuzných a známých nebo osoba blízká.

Od počátků dob naší civilizace byla poskytována speciální ochrana osobám, které nebyly schopny se samy zastupovat, ať už pro nedostatek věku, stáří, duševní poruchy a onemocnění, pro osobnostní předpoklady, které znemožňovaly posoudit odpovědně jejich činy, jednání a následky. Současná česká právní úprava pokulhává za právní úpravou, která tu byla již před desítkami let. Právní postavení osob nezletilých je zčásti upraveno v zákoně o rodině, zároveň i normami vyšší právní síly jako je Listina základních práv a svobod a také Úmluva o právech dítěte. Právní ochrana velmi starých osob, které netrpí žádnou duševní poruchou, ale které z důvodu věku nemají myšlení tak pružné a rychlé, nejsou tak přizpůsobiví, jak by ochrana jejich zájmů vyžadovala, není speciálními zákony zajištěna vůbec. Před rokem 1989 byli lidé, kteří byli zbaveni nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům, umístěni v ústavu. Pouze někteří žili v běžném společenském prostředí, v rodině. Odborná společnost se problematikou opatrovnictví osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům moc nezabývá. Městské úřady si vytvářejí vlastní metodiku sociální práce, některé obce žádnou metodiku ani nemají. Opatrovník, ať už je to sociální pracovník nebo osoba blízká, se nemá ve své práci o co opřít, odborné poznatky nejsou, proto každý opatrovník vykonává opatrovnictví podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a doufá, že to dělá správně.

V teoretické části se věnuji problematice právní úpravy osob zbavených a omezených ve způsobilosti k právním úkonům z pohledu současné legislativy. Popíši průběh celého procesu. Dále věnuji institutu opatrovnictví se zaměřením na prezentaci důvodů pro zbavení nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům v souvislosti s důstojností člověka.

V empirické části se zabývám analýzou současného výkonu funkce opatrovnictví z pohledu vyšší soudní úřednice opatrovnického oddělení, z pohledu opatrovníků, jak vnímají význam své práce pro opatrovance a pro společnost, srovnání výkonu funkce opatrovníka jako fyzické osoby, právnické osoby. Rovněž srovnání z pohledu, kdy se opatrovanec nachází v rodině nebo ústavu. Přínosem by měl být podnět k dalšímu zkoumání, zamyšlení o vlastní odpovědnosti každého z nás, větší zájem o tuto problematiku a tolik potřebné legislativní úpravy. Získané poznatky by pak mohly pomoci osobám a pracovníkům, kteří výkon opatrovnictví vykonávají.

1. Historický pohled na vývoj v sociální práci

Sociální práce prošla složitým historickým vývojem a prodělala řadu změn.

„Pochopení historického vývoje však považuji za důležité a zejména v souvislosti s pochopením účelu a poslání sociální práce za vysoce žádoucí.“¹

1.1 Sociální práce ve starověku, středověku a křesťanství

Historici tvrdí, že již v prvotních společnostech existovaly programy pomoci sociálně slabým lidem. Kmenová kultura obsahovala takové prvky, které zajišťovaly poskytnutí pomoci nemocným, stárnoucím a jinak potřebným lidem. Vzájemná pomoc byla v těchto společnostech poměrně vysoce hodnocena a nahlížena jako prostředek k zajištění celku. Také starověké civilizace znaly péči o chudé, nemocné. Pomoc v nich byla zajišťována rodinou, institucí a náboženskými organizacemi. První zmínky o zákonné úpravě následků jednání osob duševně nemocných a s tím spojený rozsah jejich právní odpovědnosti a opatrovnictví nalezneme v římském právu, a to v Zákoně 12-ti desek. Během vývoje římského práva bylo v jeho rámci vytvořeno mnoho pravidel a institutů, které upravovaly hmotněprávní a procesní vztahy ve prospěch osob, které nebyly sto z důvodu nedostatečně rozvinutých volních vlastností samy za sebe odpovědně rozhodovat. Funkcí těchto úprav bylo tyto osoby chránit.

Ve starověké Číně byly zřizovány útulky pro staré lidi, nemocné a chudé. Dokonce se budovaly bezplatné školy pro děti chudých rodičů a jídelny pro dělníky. Organizovala se distribuce obnošeného šatstva. Majetnější lidé se sdružovali ve spolicích, které hradily svatby a pohřby chudým lidem.

V Indii se to, co bychom dnes považovali za sociální péči o chudé, více rozšířilo po Budhově misi. Pomoc potřebnému byla zdejší náboženskou tradicí prezentována jako vzor správného jednání. Byla vybírána tzv. almužna, která měla být chápána jako dar chudým. Už tehdy tento přístup vyvolával odpor.

Řekové neměli charitativní ani jiné podobné organizace. Existovaly zde však ústavy, podle kterých kandidáti do státních úřadů poskytovali v době velkých svátků dary a

¹ Navrátil, P. Teorie a metody sociální práce, Brno, 2001, s. 7

příspěvky pro chudé a nemocné. Pro Řeky byla charakteristická výstavba azylových domů pro zraněné vojáky. Stavěly se také útulky pro osiřelé děti. V Athénách byla dokonce vybírána daň na podporu strádajících.

Židovské náboženství kladlo důraz na dobročinnost a pomoc lidem v nouzi. Známy byl např. tzv. milostivý rok, v němž se odpouštěly dluhy atd.²

Z období středověku nejsou známy právní úpravy týkající se osob stížených duševní chorobou, jejich omezení právní způsobilosti nebo opatrovnictví takových osob. Ve středověku a novověku se využívalo řešení tzv. faktickou cestou, tedy mimoprávně. Existovaly instituce jako nevolnictví, vrchnostenská správa, otcovská moc.

„K modernější právní úpravě otázek souvisejícími s duševními nemocemi se přistupovalo až v rámci novodobých systémů pozitivního práva v 19. století spolu s vývojem obecného zákonodárství, přirozenoprávního učení a současným doktrinálním rozpracováním pojmu právního státu.“³

Zcela nový pohled na staré, nemocné a potřebné dalo křesťanství. Ježíš z Nazareta vystoupil v době, kdy Izrael byl pod nadvládou Římanů a kdy někteří Izraelci očekávali příchod Mesiáše, který by je osvobodil od politického útlaku a který by bojoval proti římským okupantům, aby obnovil moc a slávu židovského království. „Cílem Ježíšova působení bylo osvobodit člověka od hříchu, pomoci mu navázat vztah s Bohem a zachránit jeho nesmrtelnou duši pro věčný život. Ze vztahu lásky k Bohu má pak vyplývat vztah lásky k druhým lidem, který se v dějinách křesťanství projevoval činnou sociální aktivitou.“⁴

„Pomáhání vychází z altruistických potřeb člověka. Jeho základem je nezištná láska k bližnímu bez nároků na odměnu. V antickém Římě byl jeden ze sedmi pahorků, Kapitol, nazýván také Asylum, protože se k němu uchýlovali lidé pronásledovaní, trpící a prosící o pomoc. Všem těmto lidem se dostávalo posily od šamanů či léčitelů nebo od

² Navrátil,P. Teorie a metody sociální práce,Brno, 2001,s.8

³ Vydalo občanské sdružení QUIP – Společnost pro změnu bylo založeno v roce 2008 za účelem podpory rozvoje kvality v sociálních službách, šíření vzdělanosti v této oblasti a posilování vědomí a práv uživatelů sociálních služeb, zejména lidí s potížemi v učení a komplexními potřebami. Quip působí na území celé České republiky.“Praha,s.71

⁴ Matoušek,O.Základy sociální práce,Praha,2001,s.34

kněží a učitelů, kteří představovali přirozené autority. Takové jednání bylo i základním pilířem křesťanské etiky, v 18. a 19. století se šířilo v podobě filantropistického hnutí.“⁵

Později, když přestalo pronásledování církve a křesťanství bylo oficiálně povoleno, se změnila péče o staré a potřebné z jednorázové pomoci na pomoc trvalou. Vznikaly kláštery a při nich byly zakládány starobince a špitály, ve kterých se řeholníci a řeholnice starali o staré a nemocné. Tato místa byla často posledním útočištěm potřebných lidí. Obyvatelé zde měli zajištěnu stravu, střechu nad hlavou, v zimě teplo, své vlastní lůžko a především zde byla respektována důstojnost každého člověka. Do útulků přicházeli také nemajetní, bezzemci, chudáci, pocestní a tuláci. Zchudlí měšťané si mohli koupit doživotní byt a stravu a předplatit ošetřování. Příjemci této péče nebyli tedy jen staří a nemocní, ale nacházeli zde pomoc i mladší lidé.

Peníze se získávaly z dobročinných darů a sbírek a později také z příjmu kláštera nebo kostela, při kterém byl starobinec zřízen. Tyto instituce zajišťovali biskupové, vladaři a bohatí lidé. Vznikaly spolky, které pomáhaly potřebným, např. bekyně, další známý spolek byli antonité. Vznikaly také různé hospitální rytířské řády (johanité, řád německých rytířů, řád křížovníků s červenou hvězdou, řád františkánů, řád Ducha svatého). Jan z Boha založil nemocnici v Granadě a vytvořil bratrstvo, které bylo později schváleno za řeholní řád milosrdných bratří. Vincenc z Pauly založil řád kataristů, který pečoval o chudé a nemocné a věnoval se nalezeným dětem. Milosrdné sestry se staraly o nemocné přímo v jejich domech. Dnes můžeme tento jejich způsob charitativní práce považovat za první formu sociální péče v domácím prostředí potřebného.⁶

⁵ Kraus, B. Základy pedagogiky, Praha, 2008, s. 133

⁶ Matoušek, O. Základy sociální práce, Praha, 2001, s. 111, 112

1.2 Sociální práce do 2. světové války

V 15. a 16. století začíná péče přecházet postupně i do rukou veřejnosti. „V roce 1504 vychází v Anglii snad vůbec první zákon, který se pokoušel řešit sociální problémy starých a nemocných lidí“.⁷ Tento zákon byl formulován jako ochranný. Za královny Alžběty bylo vydáno první chudinské právo. V každé farnosti byl vybírán povinný poplatek na podporu starých lidí, jehož výše byla taxativně určena. Až do 19. století byla sociální pomoc poskytována převážně rodinou, sousedy a obcí, dále prostřednictvím chudinských zákonů, v pracovních domech a za pomoci církevní charity.

Modernizace společnosti narušila účinnost těchto zavedených institucí sociální péče. Industrializace a s ní související urbanizace způsobovala narušení dřívějších mechanismů. Rodinné a sousedské vztahy se trhaly. Lidé odcházeli z obcí, ve kterých se po generace znali a žili pospolu. Ve městech pak trpěli v problematických sociálních a hygienických podmínkách a mnozí citelně prožívali ztrátu komunitní identity.

„Na narůstající chaos společnost reagovala dvěma způsoby. Jednak budováním nových institucí, které měly zabezpečit společnosti ty hodnoty, které se z ní začaly vytrácet, jednak posílením významu vědeckého pojmenování společenských jevů. Stát i dobrovolné organizace začaly budovat rozmanité instituce pro problémové skupiny lidí. Vznikají pracovní domy, azylové domy, špitály, sirotčince atd.“⁸

„Z charitativní práce dobrovolnických sdružení se postupně stala etablovaná disciplína se svým vlastním etickým kodexem, metodikou, formálním způsobem výuky a organizačním propojením na státní správu.“⁹

Sociální práce vznikla jako reakce na počáteční jevy průmyslové revoluce.

„Pro konec 19. století, kdy se sociální práce stává profesí v moderním slova smyslu, byl charakteristický paternalistický přístup ke klientům. Sociální pracovníci se především snažili o upevnění morálky klientů.“¹⁰ Hospodářská krize ve 20. letech 20

⁷ Haškovcová, H. Fenomén stáří, Praha, 2010, s. 160

⁸ Navrátil, P. Teorie a metody sociální práce, Brno, 2001, s. 9

⁹ Navrátil, P. Teorie a metody sociální práce, Brno, 2001, s. 10

¹⁰ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s. 52

století způsobila změnu pohledu na sociální práci. Sociální pracovníci se soustředili na téma sociální reformy.

Pro období před druhou světovou válkou jsou příznačné pokusy o zlepšování metod a technik sociální práce a o zkvalitnění vyučování. Dochází také k široce koncipované diskusi o budoucnosti profese.

Další fáze vývoje sociální práce nastává ve 40. a 50. letech minulého století. Dochází k přesunu pozornosti se zájmu o morálku klienta spíše na zájem a morálku sociálních pracovníků a profese vůbec. V USA se profesní etika stala předmětem studia a zkoumání vědeckých pracovníků. Na univerzitách byly publikovány první etické kodexy a zásady práce s klientem.

V 50. letech a částečně i 60. letech se literatura o sociální práci soustřeďuje na práva a zájmy klienta a na povahu vztahu sociálního pracovníka a klienta. Častá jsou témata týkající se sebedeterminace, nemoralizování, akceptace klienta a způsobu uchování informací. Základem těchto hodnot byla myšlenka individualismu a svobody.

V průběhu 60. a 80. let přinesla politická situace do vzdělávání i praxe v sociální oblasti následující problémy: sociální nerovnost, sociální práva, lidská práva, diskriminace a vykořisťování. Sociální pracovníci zaměřili svoji pozornost na etickou konstrukci těchto jevů.

V 80. a 90. letech dochází ke změně pohledu na sociální práci. Dochází k odlivu sociálních pracovníků z veřejného sektoru a na sociální práci se více zaměřuje soukromý sektor, který zabezpečuje sociální služby. Prioritou pro státní sektor se stává vyplácení peněžitých dávek.

„Dochází k rozmachu zabezpečování sociálních služeb pomocí soukromého sektoru, k redukci moci profesních skupin a role sociálního státu, k důrazu na právo klienta na výběr služby a zdůrazněním individuálních práv a povinností občanů.“¹¹

¹¹ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s. 54

1.3 Sociální práce v našem státě od druhé světové války do současnosti

Sociální práce se až do roku 1948 rozvíjela podobným způsobem jak v zemích západní Evropy. V roce 1919 byla založena Vyšší škola sociální péče v Praze. Důraz se zde kladl na doprovázení klienta po celou dobu, kdy se řešil jeho problém. V roce 1927 byla zřízena Městská dvouletá škola sociální. Sociální práce byla zaměřena především na práci s jednotlivými klienty a na rodinnou terapii. V době hospodářské krize se přesunul důraz na skupinovou a komunitní práci.

Po druhé světové válce v roce 1946 se začala v Praze a Brně studovat sociální práce na vysokoškolské úrovni. Po roce 1948 byla sociální práce utlumena. Domovské právo bylo zrušeno a nahrazeno československým státním občanstvím. Tím, až na dočasné výjimky, přešla na stát povinnost sociálního zabezpečení starých a zdravotně postižených občanů. „Sociální politika a v důsledku i sociální péče (později používaný termín sociální služby) byly plně závislé na státních úřadech a byly jimi financované a organizované.“¹² Péče o staré a zdravotně postižené občany a celkově o všechny sociálně potřebné přešla z nestátních charitativních organizací na orgány veřejné správy, tzn. okresní národní výbor, městský národní výbor a obecní národní výbor. Majetek nestátních subjektů byl znárodněn a jeho užívání převzal do svých rukou příslušný národní výbor.

Sociální péči se nevěnovala velká pozornost, neboť se předpokládalo, že všechny sociální problémy jsou dočasné a zmizí, jakmile zmizí i třídní rozdíly. Vysokoškolské studium sociální práce bylo v roce 1951 zrušeno a zůstaly pouze střední a nástavbové sociálně právní školy.

¹²Matoušek, O. Základy sociální práce, 2001, Praha, s. 140

2. Etika sociální práce

Člověk určitým způsobem vnímá sám sebe, své potřeby, svou jedinečnost, společnost, ve které žije a která ho utváří. Pojetí sebe sama je důležité pro vztah opatrovníka a nesvéprávného. Ovlivňuje spolupráci, zvládnání vlastních rolí a schopnosti vnímat roli druhého.

2.1 Profesionální etické kodexy

„Etický kodex je jednou z charakteristik, které patří k jakékoliv profesi. V 60. a 70. letech proběhla v západních zemích široká diskuse zabývající se otázkou, zda sociální práce splňuje základní charakteristiky profese.“¹³

V návaznosti na práva klientů vznikl etický kodex sociálních pracovníků. Etický kodex sociálních pracovníků vydává profesní asociace. Vznik prvních etických kodexů souvisí s rozvojem sociální práce po 2. světové válce. V USA byl první kodex přijat v roce 1947 Americkou asociací sociálních pracovníků. V roce 1956 byla v Mnichově ustanovena Mezinárodní federace sociálních pracovníků, která v roce 1976 přijala svůj první etický kodex. V České republice vznikla v roce 1989 Společnost sociálních pracovníků, která v roce 1995 vydala etický kodex sociálních pracovníků.¹⁴

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky v úvodu uvádí základní principy profese sociální práce. Stanoví pravidla etického chování ve vztahu ke klientovi, k zaměstnavateli, ke kolegům a ke společnosti. Chtěla bych zmínit především zásady, které souvisejí s respektováním lidské důstojnosti, jako je princip respektování jedinečnosti každého člověka, respektování práva každého člověka na seberealizaci. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost svých klientů.¹⁵

Tento kodex byl inspirován Mezinárodní deklarací etických zásad, přijatou v roce 1994. Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy (Ethics in Social Work,

¹³ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s. 62

¹⁴ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s. 65

¹⁵ Sociální práce, Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, Brno, Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2004, č. 4., s. 27-30

Statement of Principles) byl přijat valným shromážděním Mezinárodní federací sociálních pracovníků IFSW – International Federation of Social Workers) a Mezinárodní asociací vzdělavatelů v sociální práci (IASSW – International Association of Schools of Social Work) v Adelaide v říjnu 2004.¹⁶

Kodexy v jednotlivých zemích se odlišují v deklaraci priorit vzhledem k pravidlům a postojům zaměstnavatele. Obecné zásady jsou pro všechny země společné. Ve všech kodexech je zdůrazněna profesní integrita, tzn. členové profese se zavazují rozvíjet své znalosti a dovednosti, nezneužívat znalosti ani úřední moc, vzdorovat politice a praktikám zaměstnavatele, které jsou v rozporu s etickým kodexem. Kodex obsahuje základní hodnoty profese.

Důležité pro plnění požadavků sociální práce jsou zejména tyto vlastnosti:

- vysoká odbornost a profesionalita
- vysoká morální úroveň
- schopnost řešit složité pracovní situace

Ne všichni sociální pracovníci svými vlastnostmi splňují uvedené požadavky.

„Podle Banks může být způsob práce v mnoha organizacích, které se zabývají sociální prací, popsán jako profesní byrokracie. Přesto ale sociální pracovníci nemají možnost příliš řídit vlastní práci (nemají vysoký profesní status a respekt společnosti). Také často pracují v lokálních komunitách, které jsou tradičně svázány autoritou místní hierarchie.“¹⁷

Sociální pracovníci zaměstnaní v byrokratických organizacích mají menší prostor pro udržení profesní identity a etického kodexu jako primárního závazku profese. V teorii je možné oddělit vztah s klientem od byrokratického řízení a postupů zaměstnavatele. V praxi jsou to pravidla zaměstnavatele, která určují, kdo je považovaný za klienta, a která zajišťují pracovní kontext.

¹⁶Sociální práce, Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, Brno, Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2004, č. 4, s.31-34

¹⁷ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s.70

2.2 Etické principy sociální práce

„Sociální práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka.“¹⁸

„Existují čtyři základní principy, které jsou pro sociální práci relevantní. Jedná se o podporu klienta a respekt k jeho právu na sebeurčení, podporu klientova welfare (dobrého života), rovnost a distributivní spravedlnost. Žádný z těchto principů však nemá zcela jednoznačný význam, ani jasné implikace pro praxi.“¹⁹

Sebedeterminace

Tento princip bývá popisován ve své pozitivní a negativní formě. Pozitivní forma znamená vytvoření podmínek, které umožní klientovi, aby mohl více určovat své jednání. Negativní forma znamená umožnit klientovi, aby jednal podle svého vlastního rozhodnutí.

Sebedeterminace v obou významech patří mezi základní etické principy a vychází z respektu ke klientovi. Sociální pracovník však musí při zajišťování klientova práva brát ohled i na práva ostatních lidí. Proto sociální pracovník nemůže prosazovat práva klienta na úkor ostatních. Sebedeterminace souvisí s autonomií a lidskou důstojností. „Henriksen a Vetlesen uvádějí, že lidé jsou zranitelní a na sobě navzájem závislí, což implikuje odpověď v podobě péče. Čím více je člověk na někom závislý, tím větší pocit bezmoci může prožívat a tím spíše se může cítit málo důstojně.“²⁰ Tato reakce se projevuje i v reakci nesvéprávných na opatrovníka.

„Přijetí sebe sama, utváření svého profilu na základě vlastní důstojnosti spojené s úctou k důstojnosti klienta, je základem kvality práce (služby) sociálního pracovníka. Že je úcta k druhým bez úcty k sobě samému zcela nemožná, nezdůrazňuje jen Kant, ale

¹⁸ Sociální práce, Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, Brno, Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2004, č.4,s.32

¹⁹ Nečasová,M.Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno,2001,s.55

²⁰ Nečasová,M.Úvod do filozofie a etiky v sociální práci,Brno, 2001,s.56

již dávno předtím biblická tradice se svým evangelijním požadavkem: „Miluj svého bližního, jak sebe samého.“²¹

„ Clark uvádí, autonomie může být narušena v následujících situacích:

- skrze jednání druhých lidí, kdy jde evidentně o riziko újmy na zdraví klienta;
- klient sám odmítne pomoc – tam kde existuje potřeba, ale ne požadavek může dojít k potlačení autonomie;
- mentální kompetence je limitována – klient není schopen činit informovaná rozhodnutí, důvodem může být např. psychické onemocnění, mentální postižení, ovlivněním alkoholem, drogami apod.“²²

Sociální pracovník by se měl vždy snažit o podporu a rozvoj schopností klienta, které mohou podpořit autonomii klienta. Přitom je nutné mít stále na paměti, že lidská důstojnost je na rozdíl od autonomie za všech okolností něčím absolutním. Je totiž udělena všem stejně, bez ohledu na fyzický, psychický nebo mentální stav jedince. Nepřítomnost nebo ztráta schopnosti autonomie neznamena nepřítomnost nebo ztrátu důstojnosti. Tuto skutečnost musí mít každý sociální pracovník na paměti.

Podpora klientova Welfare

Podpora dobra, záleží na tom, jak si dobro člověka představuje sociální pracovník a jak své vlastní dobro vidí klient. Tyto dva pohledy na dobrý život se můžou totiž zcela rozcházet. Záleží na kulturně podmíněné představě základních lidských potřeb a kvalitě života. Henriksen a Vetlesen uvádějí, že „paternalismus znamená, že někdo jiný interpretuje moje zájmy a potřeby správněji a pravdivěji než bych implicitně nebo explicitně dokázal já sám.“²³ „Paternalismus se z hlediska etiky zdůvodňuje poukazem na optimalizaci řešení. Objasnit nejlepší řešení však vyžaduje od sociálního pracovníka zkušenosti, empatii, schopnost kombinovat a naslouchat radám nestranných osob.“²⁴ Lidé jsou na sobě vzájemně závislí. Chtít dobro druhého znamená přispění k vytvoření

²¹ Sociální práce, Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, Brno, Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2006, č.2,s.112

²² Nečasová,M.Úvod do filozofie a etiky v sociální práci,Brno,2001,s.56

²³ Henriksen,J.O.Vetlesen,A.J.,Blízké a vzdálené.Boskovice,2000,s.173

²⁴ Nečasová,M.Úvod do filozofie a etiky v sociální práci,Brno, 2001,s.57

co největšího prostoru pro jeho sebeurčení. Záměrem sociálního pracovníka je vyvést klienta z dočasné závislé role. Tato skutečnost však neplatí ve vztahu opatrovník a nesvéprávný.

Rovnost

„Banks, uvádí, že rovnost znamená odstranění nevýhod.“²⁵ Tato definice může být interpretována různými způsoby:

- rovnost při jednání s klienty, nestrannost, tzn. jednání zbavené předsudků nebo naopak protěžování určitého klienta nebo typu klientů;
- rovnost příležitostí – jde o odstranění nevýhod v přístupu ke službám vzhledem k ostatním klientům;
- rovnost výsledku – jsou odstraněny všechny nevýhody, určitou službu dostanou všichni, kteří ji potřebují.

Sociální pracovník by se měl vždy snažit o dosažení všech tří druhů rovnosti.

Distributivní spravedlnost

Distributivní spravedlnost souvisí s alokací zdrojů. Jde o distribuci služeb podle určitého pravidla. Kritéria pro distribuci jsou různá. Rozlišujeme je hlavně podle existujících práv lidí, zásluh nebo potřeb. „Distributivní spravedlnost je jedním ze základních principů pro činnost lidí, kteří jsou odpovědni za rozdělování veřejných zdrojů.“²⁶

Naplňování etických principů pomáhá při uspokojování potřeb klienta. Také umožňuje sociálnímu pracovníkovi lépe pochopit a přijmout roli, která je mu přidělena.

²⁵ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s. 57

²⁶ Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky v sociální práci, Brno, 2001, s. 58

2.3 Vztah sociálního pracovníka a klienta z pohledu profesní etiky

„Vztah sociální pracovníka a klienta je ovlivněný jeho vlastními hodnotami, hodnotami profese i hodnotami společnosti, v rámci níž se sociální práce odehrává. Sociální pracovník je jakýmsi prostředníkem mezi jednotlivcem a společností. Jeho úkolem je pomáhat klientovi a podporovat ho, aby se mohl úspěšně začlenit do společnosti a zároveň ovlivňovat společnost tak, aby lépe odpovídala potřebám svých členů. Způsob, jakým sociální pracovník tuto úlohu naplňuje, se v průběhu historie mění v závislosti na tom, jaké hodnoty a normy jsou zdůrazňovány.“²⁷

Důležitou roli hraje lidský vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem. Karel Kopřiva uvádí, že v profesi sociální práce je hlavním nástrojem práce sociálního pracovníka jeho osobnost.²⁸

Práce s lidmi vyžaduje vždy otevřenost a připravenost vůči potřebám druhého. Tuto práci však narušuje nerovnoměrný vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem. Sociální pracovník vystupuje ve vztahu jako osoba, která má určitou moc. Tuto mocenskou převahu si uvědomuje sociální pracovník a klient. Důležité však je, aby tato „moc nad klientem“ byla vždy použita pouze v nezbytném případě a neomezovala zbytečně klientovu svobodu. Aby se tomuto zabránilo, je důležité aby sociální pracovník byl pro klienta morálním objektem, tedy někým, kdo ukazuje, jak správně jednat. Ten, kdo poskytuje profesionálně péči, se stává pro druhou stranu objektem. Každý člověk je jiný, odlišuje se od druhého, tato odlišnost může být získána, kultivována, rozvíjena. Není dána jednou provždy, může být ztracena nebo oslabena a musí být znovu a znovu dobývána zpět. Na druhou stranu člověk je bytost společenská, která nemůže být sama a proto je druhými lidmi ovlivňována a na oplátku druhé lidi ovlivňuje.

V morálním vztahu jednoho účastníka můžeme označit jako subjekt neboli dárce, druhého jako objekt neboli příjemce. Toto rozlišení je však velmi zjednodušené. Ve skutečném životě jsou hranice mezi oběma nejasné, jako by se role neustále proměňovaly. To dokazuje, že morální vztah je vztahem procesu, pohybu, změny.

²⁷ Hodovský, I., Dopita, M. Etika a sociální deviace, Olomouc, 2002, s. 181

²⁸ Kopřiva, L., Lidský vztah jako součást profese, Praha, Portál, 2006, s. 14

Ivan Úlehla popisuje prolínání profesionálního a osobního Já sociálního pracovníka. Za přirozený považuje vliv názorů, subjektivních pocitů, emocí a prožívání pracovníka na profesionální objektivitu. Potlačuje tak pracovní stereotypy, rutinu, neosobnost a nezaujatost. Upozorňuje na existenci rozličných motivací, které ovlivňují profesionální práci a pokud si již pracovník neuvědomuje, představují potenciální riziko.²⁹

Každý vztah i profesionální, je dobrý nebo špatný do té míry, co z něho konkrétní lidé udělají. Vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem je určitým druhem komunikace.

Aby se člověk stal morálním objektem musí mít schopnost empatie, na druhou stranu by však neměl překročit hranici mezi sebou, svou individualitou a klientem. Aby byl sociální pracovník schopen vykonávat své povolání dobře, musí zachovat sebe sama, vlastní identitu. Musí si uvědomit, že není tím, co z něj klient ve svých projekcích dělá. Vlastní autonomii získá klient, když bude respektovat autonomii druhých. Naopak respekt u klienta získáme tehdy, když mu sami budeme prokazovat úctu. Každá osoba, i když je ve stavu jisté bezmoci, je nositelem důstojnosti, zasluhuje uznání. Ztráta autonomie neznamena ztrátu důstojnosti.

V pozici potřebného se člověk může cítit nedůstojně. Často se stává, že ten, kdo je odkázán na profesionální péči, pomoc, pociťuje svou situaci jako nedůstojnou. Člověk je odkázán na pomoc, nedokáže se o sebe postarat sám. Čím méně je člověk schopen postarat se o své potřeby, tím větší je jeho závislost na druhém člověku. A čím je tato závislost silnější, tím vzrůstá pocit bezmoci. U nesvéprávných klientů lze tuto vazbu velice dobře pozorovat.

„Obecně je možno konstatovat, že péče je morálně obhajitelná jen tehdy, jestliže se děje s nejhlubším respektem vůči autonomii příjemce. Porušit autonomii jedince znamená zranit jeho lidskou důstojnost.“³⁰ Viděno eticky a principiálně je neoddiskutovatelným cílem, aby všichni lidé mohli rozhodovat o svých potřebách, uskutečňovat své záměry a zájmy. To je ideál. Ve skutečnosti se to má tak, že mnozí lidé tuto schopnost nemají. „Péče zde má dvojí úlohu – na jedné straně se zaměřuje na osobu potřebnou a někdy extrémně závislou. Na druhé straně péče musí dokonce i

²⁹ Úlehla, I., Umění pomáhat, Sociologické nakladatelství SLON, Praha, 2007, s. 29-30

³⁰ Henriksen, J.O., Vetlesen, A.J., Blízke a vzdálené, Boskovice, 2000, s. 26

v těžkých případech vždy směřovat k podpoře a rozvoji schopnosti autonomie jedince.³¹ To znamená, že důstojnost jedince je něčím absolutním a nedotknutelným. Zatímco však důstojnost je udělena všem stejně, je schopnost autonomie rozdělena nestejně, ať už je to z důvodu psychického, mentálního nebo fyzického onemocnění či postižení.

³¹ Henriksen, J.O. Vetlesen, A.J., Blízke a vzdálené, Boskovice, 2000, s.27

3. Zásah státu do práv osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a výkon opatrovnictví

Zbavit někoho svéprávnosti je velký zásah do lidských práv. Pro takové rozhodnutí musí existovat vážné důvody. Zbavení způsobilosti neznamená zbavení důstojnosti, zbavení lidství.

Být člověkem vždy znamená být odkázána na péči druhých. V pozici potřebného se však může člověk cítit nedůstojně. Na druhou stranu potřebovat druhé, jejich péči, je něco, obecně lidského, dotýká se každého člověka. Ten, kdo je odkázán na profesionální péči, pociťuje svou situaci jako nedůstojnou. Nedůstojnou proto, že cítí ohrožení své svobody. V situaci, kdy klientem je člověk, jehož způsobilost k právním úkonům mu byla odebrána soudem, je reakce z pocitu nesvobody, nedůstojnosti a ztráty autonomie zcela pochopitelná. Čím méně je člověk schopen postarat se o své potřeby, tím větší je jeho závislost na druhém člověku, a čím je tato závislost silnější, tím vzrůstá jeho pocit bezmoci.

Osoba se stane nesvéprávnou proti své vůli. Na základě rozhodnutí soudu se najednou ocitá v roli člověka, který je v určité oblasti života bez moci, a někdo jiný nad ním má moc. Nesvéprávný se stává závislým na svém opatrovníkovi. V takové situaci je normální, že opatrovníka vnímá negativně, promítá do něho své negativní projekce o světě a jeho nespravedlnosti a odmítá spolupracovat.

Míra tohoto negativismu nesvéprávného závisí na osobě opatrovníka. Pokud je opatrovníkem rodinný příslušník, klient se se situací vyrovnává lépe: zůstává totiž v ochranném kruhu rodiny a svou závislost na druhém nevidí v tak negativním světle. Pokud se však opatrovníkem stává úředník (sociální pracovník), může v něm nesvéprávný spatřovat protivníka, toho, který ho omezuje a má nad ním moc.

Spolupráce vzniká velmi pomalu a u každého klienta je délka vzniku rozdílná, závisí na komunikaci a schopnosti empatie opatrovníka.

„Viděno eticky a principiálně je neoddiskutovaným cílem, aby všichni lidé mohli rozhodovat o svých potřebách, uskutečňovat své záměry a zájmy. To je ideál. Ve skutečnosti se to má tak, že mnozí lidé tuto schopnost nemají.“³²

³² Henriksen, J.O. Vetlesen, A.J., Blízke a vzdálené, Boskovice, 2000, s.27

V takovém případě je důležitá péče o druhého člověka. Péče zde má dvojí úlohu – „na jedné straně se zaměřuje na osobu potřebnou a někdy extrémně závislou. Na druhé straně péče musí dokonce i v těžkých případech vždy směřovat k podpoře a rozvoji schopnosti autonomie jedince. Cílem je přispět k tomu, aby člověk byl stále soběstačnější, tedy stále více autonomní, méně odkázán na ostatní. Eticko-principiální základ pro dosažení tohoto cíle je myšlenka, že všichni lidé jsou si rovni v lidské důstojnosti“.³³

Legislativní vymezení požadavku ochrany lidské důstojnosti je na několika úrovních. Na nejvyšším stupni stojí ústava České republiky s Listinou základních práv a svobod. Oblast sociální práce je upravena Zákonem o sociálních službách. Podzákonnými normami pak jsou etické kodexy sociálních pracovníků.³⁴

Lidská důstojnost je udělena všem lidem stejně. „Autonomie je však rozdělena z nejrůznějších důvodů (psychické onemocnění, mentální postižení, stařecká demence) nerovnoměrně. Přesto ale ztráta nebo nepřítomnost schopnosti faktické autonomie neznamená ztrátu nebo nepřítomnost důstojnosti.“³⁵

Častým psychickým onemocněním, které zapříčiňuje omezení nebo zbavení způsobilosti, je schizofrenie. Jedná se o duševní poruchu, která se projevuje narušením myšlení a vnímání, poruchou emotivity a celé osobnosti nemocného. Tato nemoc probíhá ve dvou formách. V akutní formě převažují tzv. pozitivní příznaky, tj. nadměrné nebo nějak deformativní projevy různých psychických funkcí, např. častým projevem jsou halucinace a bludy, které bývají příčinou nepřiměřeného jednání. Nemocným chybí nadhled na vlastní onemocnění, a proto nebývají k léčbě motivováni. Pro chronickou schizofrenii je typický útlum různých funkcí. „Člověk trpící schizofrenií není schopen adekvátně zpracovat běžné informace, zhodnotit a zapamatovat si je.“³⁶

Dalším onemocněním je demence, která vzniká na základě postižení centrální nervové soustavy. Příčina vzniku může být různá. Jejím nejznámějším projevem je

³³ Henriksen, J.O. Vetlesen, A.J., Blízke a vzdálené, Boskovice, 2000, s.27

³⁴ z.č.2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, čl. 1 a 10

³⁵ Henriksen, J.O. Vetlesen, A.J., Blízke a vzdálené, Boskovice, 2000, s.28

³⁶ Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese, Praha, 2002, s.179

úbytek poznávacích procesů, především inteligence a paměti, objevují se změny emočního ladění a chování, postupně může dojít k úpadku celé osobnosti. Úbytek jednotlivých psychických funkcí probíhá v různém tempu, v závislosti na příčině.

Pro ilustraci uvádím klasické členění demencí:

„Atroficko-degenerativní demence (do této kategorie patří Alzheimerova choroba)

- Ischemickovaskulární demence
- Symptomatické, sekundární demence – jsou vyvolané jinými příčinami např. infekčním onemocněním, úrazem či otravou.“³⁷

Je zřejmé, že v situaci, kdy je klient nesvéprávný, ať už z důvodu psychického nebo mentálního onemocnění, nemůže vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem být na stejné úrovni. Opatrovník se proto ke klientovi chová někdy jako osoba, která má moc a která rozhoduje o jeho životě. V takovém případě pak nedochází ke vzájemné spolupráci a k respektu jednoho vůči druhému.

Péče je morálně obhajitelná jen tehdy, jestliže se děje s nejhlubší úctou vůči autonomii příjemce. Porušit autonomii znamená zranit jeho lidskou důstojnost.

Neznamená to však, že člověku, který byl zbavený nebo omezený ve způsobilosti k právním úkonům, se děje bezpráví. Autonomie člověka se tímto rozhodně nezpochybňuje. Autonomie jako etický princip směřuje k jedincovu právu na sebeurčení a tím k jedincově nezávislosti; na druhou stranu však odkazuje lidská závislost, která je součástí každého člověka, k řešení naléhavých životních situací. Tento vztah je totiž dlouhodobý. Tato perspektiva omezuje snahu opatrovníka zajistit klientovi nezávislost a autonomii. V každém případě má opatrovník povinnost dohlédnout na to, aby klient dostal veškerou pomoc, na kterou má nárok a kterou potřebuje. Tuto povinnost také podtrhují etické kodexy sociálního pracovníka.

³⁷ Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese, Praha, 2002, s. 139

3.1 Právní postavení osob zbavených a omezených ve způsobilosti k právním úkonům v současnosti, právu občanském a rodinném

Zahájení řízení

„Způsobilost k právním úkonům je způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti a vzniká v plném rozsahu zletilostí.“³⁸ Ke zbavení způsobilosti k právním úkonům dochází tehdy, když fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, a proto ji soud způsobilosti k právním úkonům zbaví.

Omezení ve způsobilosti k právním úkonům – pokud fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.

Návrh na zbavení nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům může podat fyzická nebo právnická osoba, zpravidla tak učiní rodinný příslušník nebo jiná blízká osoba, zdravotnické zařízení (psychiatrická léčebna) nebo obecní úřad v místě trvalého bydliště osoby.

V praxi častějším postupem je podávání podnětu k zahájení řízení. V takovém případě je soud povinen přezkoumat, zda podnět obsahuje skutečnosti, pro něž je vedení řízení o úpravu způsobilosti k právním úkonům nezbytné, a pokud dospěje k názoru, že podnět není důvodný, nezahájí řízení a další opatření vůbec nečiní. Jestliže však shledá, že skutečnosti v podnětu uvedené jsou závažné a další řízení odůvodňují, vydá usnesení o zahájení řízení podle § 81 odst. 1 a 3 o.s.ř.. Usnesení doručí do vlastních rukou všem účastníkům řízení. Účastníkem řízení však není osoba nebo právnická osoba, která tento podnět podala. Nemá tedy právo být informována o průběhu řízení, nemá právo se jej účastnit, nemůže podat odvolání apod., ale může být vyslechnuta jako svědek. Do řízení o úpravu způsobilosti k právním úkonům je oprávněn vstoupit podle ustanovení § 35 odst. 1 písm.e) o.s.ř. též státní zástupce, který však nemůže podat samostatný návrh, ale pouze podnět k zahájení řízení o úpravu způsobilosti k právním úkonům, např. když

³⁸ z.č.40/1964 Občanský zákoník, v platném znění, § 8

z trestního spisu vyplynou okolnosti, které by takový postup odůvodňovaly. V takovém případě pak není účastníkům řízení.³⁹

Návrh na zahájení řízení by měl obsahovat zákonné náležitosti, mělo by z něj být jasné, kdo je navrhovatelem, kterému soudu je adresován a koho se týká. Návrh by měl obsahovat vylíčení skutečnosti, které k němu vedou, případně označení navrhovaných důkazů, a jaký je jeho účel.

Často se stává, že podnět nebo návrh je podán až v situaci, kdy se dotyčný dostal do závažných finančních, existenčních nebo trestněprávních problémů. Je zde zřejmá neochota lidí pouštět se do řešení situace nějaké osoby nebo naopak mají velmi zkreslenou představu, k čemu takové řízení slouží. Často také lidé vůbec nevědí o možnosti problémového jedince omezit v právních úkonech. Proto by se v této věci měla více angažovat odborná veřejnost, která s duševně nemocnými lidmi přichází do styku. Je tedy třeba, aby všichni kdo pracují s lidmi, měli v této oblasti alespoň základní informace.

Opatrovník pro řízení

Osobě, která je označena jako „vyšetřovaný“ je ustanoven opatrovník pro řízení, který zastupuje vyšetřovanou osobu a je povinen jednat v jejím zájmu. „Vyšetřovaný“ si však může tohoto opatrovníka zvolit sám z řad osob blízkých, o čemž musí být řádně poučen. Pokud si v určité lhůtě zástupce nezvolí, bude mu soudem ustanoven opatrovník z řad advokátů. Jedná se o posílení procesních práv osob, o jejichž způsobilosti k právním úkonům soud jedná, a o uvedení právní úpravy České republiky do souladu s právními řády vyspělých zemí Evropské unie. Jestliže však opatrovníka z řad advokátů ustanoví soud, hradí náklady tohoto zastoupení stát. Usnesení o ustanovení opatrovníka se doručí nejen vyšetřovanému, ale i ustanovenému opatrovníkovi, ale i ostatním účastníkům řízení.⁴⁰

Prošetření poměrů a znalecký posudek

Prošetření poměrů posuzované osoby provádí orgány státní správy a samosprávy, většinou toto šetření provádí pracovník sociálních odborů, a to na základě žádosti

³⁹ z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění, § 35,81

⁴⁰ z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění, § 187 odst. 1

soudu. Pracovník by se měl zaměřit na místo samostatného fungování vyšetřovaného (zda je schopen zajistit chod domácnosti, včetně povinných plateb, nakupovat, docházet k lékaři, brát léky, vyřizovat si úřední záležitosti, zda zná hodnotu peněz). Zjišťují se majetkové poměry, výše příjmů. O výsledcích šetření je podána zpráva soudu.

Některé soudy se omezují jen na dotazník, který zjišťuje poměry posuzovaného co se týče majetku, funkcí a rodinných příslušníků. Chybí zde požadavek soudu na osobní prošetření situace právě se zaměřením na schopnosti, komunikační a sociální dovednosti dotyčného. Soudu chybí poměrně relevantní zpráva o reálné situaci vyšetřovaného, a je tak odkázán převážně na znalecký posudek.

Dalším důkazním prostředkem je znalecký posudek - z oboru psychiatrie, popř. psychologie. Otázky znalci by měly být jasně a pečlivě formulovány. V případě, že vyšetřovaný nespolupracuje se znalcem, může na návrh znalce soud nařídit, aby vyšetřovaný byl vyšetřován ve zdravotnickém zařízení. Tento pobyt v ústavním zařízení však může trvat maximálně šest týdnů. Znalecký posudek vychází z anamnézy vyšetřovaného, výpisů ze zdravotnické dokumentace a vlastního vyšetření osoby.⁴¹

Soudnímu znalci jsou kladeny otázky směřující k zjištění duševní poruchy a jejího rozsahu. Patří mezi ně:

- 1) Vyšetřit duševní stav vyšetřovaného
- 2) Zjistit, zda jmenovaný trpí duševní chorobou nebo poruchou, a jakou
- 3) Zjistit, zda tato duševní choroba či porucha je léčitelná, příp. léky ovlivnitelná a vyjádřit se, zda je trvalého nebo jen přechodného rázu
- 4) Posoudit, jak duševní porucha či choroba ovlivňuje jednání vyšetřovaného, jeho chování ve společnosti, v rodině, na pracovišti, zejména zda a v jakém rozsahu je schopen se o sebe postarat, hospodařit s penězi, činit právní úkony svobodně, vážně, určitě a srozumitelně a vyřizovat své záležitosti. Pokud je vyšetřovaný schopen činit pouze některé právní úkony, nechť znalec uvede jaké a vyjádří se, ve kterých oblastech a v jakém rozsahu. Případně nechť uvede, zda doporučuje, aby vyšetřovaný byl omezen ve své způsobilosti k právním úkonům a v jakém rozsahu, nebo úplně zbaven způsobilosti k právním úkonům

⁴¹ z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění, § 127

- 5) Posoudit, zda je možno provést výslech vyšetřovaného vůbec nebo bez újmy pro jeho zdravotní stav
- 6) Posoudit, zda při doručení rozhodnutí je schopen pochopit význam takového rozhodnutí

Se znaleckým posudkem musí být seznámeni všichni účastníci řízení. Soud vždy osobně vyslechnе znalce. Velmi složitá je otázka osobní účasti vyšetřovaného na řízení a posouzení jeho možnosti být v řízení vyslechnut. „187 odst. 2 o.s.ř. stanoví, že od výslechu vyšetřovaného může soud upustit, nelze-li tento výslech provést vůbec nebo bez újmy pro zdravotní stav vyšetřovaného.“⁴² Novela občanského soudního řádu z.č. 205/2005 Sb. k ochraně práv této osoby zavedla povinnost soudu vyslechnout tuto osobu vždy, pokud o to sama požádá.

Rozhodnutí soudu

V řízení o úpravě způsobilosti k právním úkonům se rozhoduje rozsudkem, který musí být vždy veřejně vyhlašován. Rozsudek je doručován všem účastníkům řízení, i vyšetřovanému. Je nutno zvažovat, zda k upuštění od doručení rozsudku je opravdu dán zákonný důvod, protože jde o velmi závažný zásah do právní sféry tohoto účastníka. Rozhodnutí o tom, že rozsudek nebude vyšetřovanému doručen, musí být vždy obsažen ve výroku rozsudku, a to na základě doporučení soudního znalce. Odvolání může podat vyšetřovaný ve stanovené lhůtě, a to i ten, kterému nebylo doručeno rozhodnutí soudu. V případě, že pominuly důvody pro zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, lze podat návrh na změnu, případně vrácení způsobilosti.

Právní postavení osob, které jsou zbaveny nebo omezeny ve způsobilosti k právním úkonům, v občanském právu a právu rodinném

Základem právní úpravy je ustanovení „ § 10 odst. 1 a 2 o.z., které stanoví, že jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví. Je-li fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, nebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení

⁴² z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění, § 187 odst.2

v rozhodnutí určí.⁴³ V § 10 odst. 3 o.z. uvádí možnost změny nebo zrušení příslušného soudního rozhodnutí a § 855 o.z., ten se týká pouze přechodných ustanovení. Žádná další ustanovení občanský zákon neobsahuje, což v praxi přináší velké problémy, v oblasti soudního rozhodování, tak i v každodenním životě těchto osob. Osoby zcela zbavené způsobilosti k právním úkonům v České republice, při současné právní úpravě, pokud dělají drobný nákup, činí neplatný právní úkon.

„Podle ustanovení § 28 o.z., jestliže zákonní zástupci též spravují majetek těch, které zastupují, a nejde-li o běžnou záležitost, je třeba k nakládání s majetkem schválení soudu.“⁴⁴ Není však zákonem ani judikaturou upraveno, jaká záležitost je běžná a co přesahuje běžné nakládání s majetkem. Za neběžnou záležitost je zpravidla považována dispozice s nemovitým majetkem, a dále úkony v dědickém řízení, které jsou podmíněny schválením právního úkonu. Například zakládání účtů v peněžních ústavech, výběr peněz, pokud není soudem vinkulován, žádnému schvalovacímu řízení nepodléhá. Existuje řada důležitých právních úkonů, které svým významem přesahují oblast správy majetku a které se přímo dotýkají osoby opatrovance, jejichž schvalování vyžadováno žádným právním předpisem není. Je to např. udělení souhlasu se zdravotnickými a lékařskými úkony, které souvisí přímo s životem a zdravím opatrovance.

Osoby, které byly zbaveny způsobilosti k právním úkonům, nemají možnost sepsat závěť. Podle platné právní úpravy nemají tyto osoby vůbec možnost rozhodovat, komu po jejich smrti připadne jejich majetek, a to ani ve vztahu k osobám, ke kterým mají citový vztah. Je řada osob, jejichž onemocnění se projevuje v určitých fázích, kdy projevy choroby jsou střídány obdobím, kdy jsou tyto osoby v lepším zdravotním stavu, a kdy jsou schopny posoudit následky svého jednání. Úprava způsobilosti k právním úkonům je nutná vzhledem k celkové ochraně jejich osoby. V případech, kdy nesvéprávná osoba má zákonné dědice, získají dědictví, aniž by byl brán v úvahu faktický vztah mezi zůstavitelem a těmito dědici, zda poskytovali v průběhu života svému příbuznému řádnou péči. Ani vydědění, ani jiné dispozice s majetkem u osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům nepřidávají v úvahu. Soud by takový úkon

⁴³ z.č.40/1964 Občanský zákoník, v platném znění, § 10

⁴⁴ z.č.40/1964 Občanský zákoník, v platném znění, § 28

neschválil, protože není v zájmu osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, aby se zbavovala svého majetku.⁴⁵ Pokud osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nemá zákonné dědice, dětí veškerý její majetek stát, což je nespravedlivé vůči osobám, které poskytovali zůstaviteli řádnou péči za jeho života.

V oblasti rodinného práva se úprava způsobilosti k právním úkonům promítá do ustanovení § 14 zákona o rodině, „nemůže uzavřít manželství osoba, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům.“⁴⁶ Pokud by osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům takové manželství uzavřela, soud vysloví neplatnost tohoto manželství, a to i bez návrhu. Podle § 17 odst. 1 zákona o rodině se manželství, soudem prohlášené za neplatné, považuje za neuzavřené. Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, může uzavřít manželství jen se souhlasem soudu. Pokud by osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům uzavřela manželství bez povolení soudu, vysloví soud neplatnost tohoto manželství na návrh kteréhokoliv z manželů.

Dle ustanovení § 34 odst. 1 zákona o rodině náleží rodičovská zodpovědnost oběma rodičům. Rodičovskou zodpovědnost nemá rodič, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je v této způsobilosti omezen. Způsobilost k právním úkonům se nabývá dovršením 18. roku věku, popř. dříve, uzavřeli nezletilý starší 16 let manželství. Nezletilý nebo v právní způsobilosti omezený rodič nemá právo dítě zastupovat, spravovat jeho majetek a dítě vychovávat. Nelze mu však upřít právo se s dítětem stýkat nebo ovlivnit jméno a příjmení dítěte.

V ustanovení § 37b zákona o rodině je zakotven institut opatrovníka pro správu jmění dítěte. „Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, svým způsobem života zaručuje řádný výkon této funkce v zájmu dítěte a s ustanovením opatrovníka souhlasí.“⁴⁷

Dle § 57 zákona o rodině týkající se popření otcovství, se pro tento případ stanovuje, že manžel, který pozbyl způsobilost k právním úkonům a tato nezpůsobilost vznikla před uplynutím popěrné lhůty, může otcovství popřít jeho opatrovník, a to do šesti

⁴⁵ z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění, § 179

⁴⁶ z.č.94/1963 Zákon o rodině, v platném znění, § 14,17

⁴⁷ z.č.94/1963 Zákon o rodině, v platném znění, § 37b,57

měsíců ode dne, kdy se dozví o narození dítěte, nebo věděl-li o jeho narození již dříve, do šesti měsíců po svém ustanovení.

Dle § 64 odst. 2 zákona o rodině, které výslovně vylučuje jako osvojitele osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům. Může se jednat o osoby nezletilé, osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Překážkou osvojení je i duševní porucha nebo nadměrné požívání alkoholických nápojů, nebo omamných prostředků a jedů, i když by taková osoba nebyla zbavena nebo omezena ve způsobilosti k právním úkonům.⁴⁸

„Právní úprava zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům sleduje ochranu osob, které nejsou způsobilé obstarávat své věci vůbec nebo v plné míře a rovněž ochranu všech třetích osob, které s těmito osobami přicházejí do občanskoprávního či rodinoprávního styku. Rozhodnutí soudu o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům je rozhodnutím konstitutivní povahy, jehož účinky vznikají až po právní moci vydaného rozhodnutí. V případě, že by fyzická osoba nebyla soudním výrokem ani zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo ve způsobilosti omezena, ale určitý právní úkon by učinila v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou, bude tento určitý právní úkon absolutně neplatný dle § 38 odst. 2 občanského zákoníku.“⁴⁹

3.2 Opatrovnictví osob, které nemají plnou způsobilost k právním úkonům

Ustanovení opatrovníka člověku, který je zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právním úkonům je zásadním krokem. Opatrovník bude jednat za nesvéprávného, bude s ním komunikovat o jeho potřebách, přáních nebo problémech.

Současná právní úprava neuvádí jaká kritéria by měl splňovat opatrovník osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Zákon upravuje pouze povinnost soudu ustanovit opatrovníka osobám, které ho podle zákona musí mít. Je

⁴⁸ <http://www.samostatnost.cz/materiál/způsobilost> Nová.H.,Právní postavení osob zbavených způsobilosti k právním úkonům

⁴⁹Právo a rodina, Linde nakladatelství s.r.o.,Praha,roč. 2000, č.10,s.21

vymezen rozsah opatrovnických práv a povinností a soud dohlíží na správu majetku opatrovance.⁵⁰

V současné praxi soudů je opatrovník vybírán na základě nepsaných pravidel, jakéhosi „desatera“, která nejsou nikde oficiálně upravena. Patří mezi ně:

- 1) Věk – z hlediska perspektivnosti funkce
- 2) Zdravotní stav – nesmí být takový, aby byl na překážku výkonu funkce
- 3) Čistý rejstřík trestů – nebo alespoň takové trestní odsouzení, které ne může mít vliv na výkon funkce – z hlediska doby, kdy byla trestná činnost spáchána a z hlediska samotné trestné činnosti, žádné problémy s alkoholem a drogami
- 4) Žádné nepřiměřené osobní dluhy – nutnost doložit
- 5) Odpovídající způsob vlastního života – řádné vlastní bydlení, finanční zajištění
- 6) Vztah k opatrovanci – nesmí být nepřátelský ani k němu, ani k jeho rodině
- 7) Vztah opatrovance k němu musí být založen na důvěře
- 8) Zaměstnání – nesmí být v rozporu s výkonem funkce
- 9) Bydliště musí být v přiměřené vzdálenosti, aby výkon opatrovnické funkce mohl být řádně realizován
- 10) Osobnostní předpoklady – altruismus, inteligence, empatie, ochotna spolupracovat se soudem a jinými institucemi.⁵¹

„Desatero“ týkající se práv a povinností opatrovníka :

- 1) Musí být ochoten funkci vykonávat
- 2) Musí zajistit – v případě opatrovance úplně zbaveného způsobilosti – péči o osobu opatrovance – určit bydliště – zejména v případě ústavní péče, zajistit zdravotní péči, zajistit všechny jeho potřeby – oblečení, obuv, telefon cesty atd. V případě opatrovance omezeného ve způsobilosti k právním úkonům – zastupování v těch oblastech, pro něž je opatrovanec sám nezpůsobilý – vyplývá to z výroku rozsudku

⁵⁰ z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění, § 192,193

⁵¹ zpracovala autorka na základě odborných zkušeností a praxe

- 3) Správa majetku – musí být vedena přesně, odděleně – nikdy na privátním účtu opatrovníka, musí být vedena přehledně
- 4) Nikdy nesmí být majetek opatrovance převáděn bezplatně nebo jinak nevýhodně na osobu opatrovníka nebo jeho blízké
- 5) Nikdy nesmí být majetek opatrovance spravován s nepřiměřeným rizikem nebo majetek opatrovance nesmí být předmětem spekulace
- 6) Dozor soudu a spolupráce s ním – schvalování právních úkonů neběžné povahy (analogie s § 80 odst. 4 zákona o rodině), informování soudu o osobě opatrovance a správě jeho majetku
- 7) Spolupráce s lékaři a zdravotnickými institucemi – při řešení aktuálního stavu – právo na informaci o zdravotním stavu, o léčbě, o nákladech s tím spojených, dále prevence – očkování, stomatologická péče, antikoncepce
- 8) Odpovědnost občanskoprávní – za způsobenou škodu dle obecných předpisů
- 9) Odpovědnost trestněprávní – dle obecných předpisů, při porušení povinností při správě cizího majetku
- 10) Právo na odměnu v případě náročné správy majetku, je-li tato správa spojena se značnou námahou a vyžaduje-li odborné znalosti.⁵²

„Zákon předpokládá, že bude opatrovníkem ustanovena především blízká osoba. Často však není možné najít pro výkon opatrovnictví vhodnou blízkou osobu. Kromě toho rodinní příslušníci jsou se zastoupeným obvykle v potenciální kolizi zájmů. Není ojedinělé, že dochází z jejich strany k nějaké formě manipulace nebo dokonce zneužívání opatrovance. Výkon opatrovnictví rodiči dospělého opatrovance často uvězní v pozici „věčného dítěte“. Výkon opatrovnictví dětmi vůči rodičům může vést ke kolizi zájmů opatrovance s jejich budoucím dědickým právem.“⁵³

⁵² zpracovala autorka na základě odborných zkušeností a praxe

⁵³ Vydalo občanské sdružení QUIP – Společnost pro změnu bylo založeno v roce 2008 za účelem podpory rozvoje kvality v sociálních službách, šíření vzdělanosti v této oblasti a posilování vědomí a práv uživatelů sociálních služeb, zejména lidí s potížemi v učení a komplexními potřebami. Quip působí na území celé České republiky.“Praha,s.9

Opatrovníkem tedy může být ustanovena fyzická osoba, která s výkonem opatrovnictví musí souhlasit nebo je ustanoven opatrovník veřejný, kterým se stává orgán místní správy. Veřejný opatrovník musí tuto funkci přijmout.

Usnesení, jímž je opatrovník opatrovanci ustanoven se doručuje všem účastníkům řízení. Odvolání je přípustné (§ 201 o.s.ř.). Ve výroku usnesení se uvede komu se opatrovník ustanovuje, kdo je tímto opatrovníkem a rozsah opatrovnických práv a povinností (§ 192 odst. 2 o.s.ř.). Rozsah opatrovnických práv a povinností musí souhlasit s obsahem rozhodnutí o zbavení či omezení ve způsobilosti k právním úkonům opatrovance. „Poté, co usnesení o ustanovení opatrovníka nabude právní moci, vezme soud opatrovníka do slibu, nejde-li o tzv. veřejného opatrovníka (§ 193 odst. 3 ve spojení s § 180 odst. 1 o.s.ř.). Složení tohoto slibu je podmínkou vzniku funkce opatrovníka. Po složení slibu opatrovníkovi je vydána listina, která obsahuje pověření od opatrovnického soudu k zastupování opatrovance spolu s vymezením práv a povinností opatrovníka. Listina má povahu dodatečné legitimační listiny, která není součástí soudního rozhodnutí, a jejíž vydání či existence není podmínkou vzniku či trvání funkce opatrovníka.“⁵⁴

Během opatrovnického řízení soud dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem a činí nutná a vhodná opatření ke zjištění a zajištění tohoto majetku. Po zavedení opatrovnictví je třeba provést detailní soupis majetku opatrovance a vhodným způsobem hodnotnější položky tohoto majetku do budoucna zajistit, např. vkladem hotových peněz na bankovní vinklovaný účet. Soud při dozorování výkonu funkce opatrovníka postupuje dle poznatků ze své činnosti a na základě případných podnětů či upozornění fyzických a právnických osob, včetně samotného opatrovance. Soud může dále opatrovníkovi uložit, aby mu během trvání opatrovnictví podával pravidelné zprávy o své činnosti.

⁵⁴ Vydalo občanské sdružení QUIP – Společnost pro změnu bylo založeno v roce 2008 za účelem podpory rozvoje kvality v sociálních službách, šíření vzdělanosti v této oblasti a posilování vědomí a práv uživatelů sociálních služeb, zejména lidí s potížemi v učení a komplexními potřebami. Quip působí na území celé České republiky.“Praha,s.86

Ke skončení zastupování opatrovance opatrovníkem dochází buď na základě soudního rozhodnutí, nebo přímo ze zákona úmrtím opatrovance či opatrovníka, pravomocným navrácením způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu. Při skončení zastupování předloží opatrovník soudu závěrečný účet ze správy majetku opatrovance.

Nic více než povinnost předkládat po skončení opatrovnictví závěrečný účet ze správy majetku, či povinnost na základě rozhodnutí soudu podávat průběžné zprávy v oblasti správy majetku, v zákoně obsaženo není. Žádná kritéria pro výběr osoby opatrovníka, pro záruky, že opatrovnictví bude vykonáváno řádně, žádná práva opatrovance ovlivnit nebo spolupůsobit při výběru osoby, která jej má zastupovat, žádná ustanovení o rozsahu opatrovnických práv a povinností, žádná ustanovení o ochraně jiných než majetkových práv, žádné právní důsledky při porušení povinností, žádné rozlišení mezi opatrovníkem osoby zcela zbavené způsobilosti k právním úkonům a osoby ve způsobilosti k právním úkonům pouze omezené.⁵⁵

⁵⁵ <http://www.samostatnost.cz/materiál/způsobilost> Nová.H., Právní postavení osob zbavených způsobilosti k právním úkonům

4. Empirická část

4.1 Cíle, metody

V empirické části se zabývám analýzou současného výkonu funkce opatrovnictví z pohledu vyšší soudní úřednice opatrovnického oddělení, z pohledu opatrovníků, jak vnímají význam své práce pro opatrovance a pro společnost, srovnání výkonu funkce opatrovníka jako fyzické osoby, tak i právnické osoby a kdy se opatrovanec nachází v rodině nebo ústavu. Přínosem by měl být podnět k dalšímu zkoumání, zamyšlení o vlastní odpovědnosti každého z nás, větší zájem o tuto problematiku a tolik potřebné legislativní úpravy. Získané poznatky by pak mohly pomoci osobám a pracovníkům, kteří výkon opatrovnictví vykonávají.

Neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum. Podle Creswella je kvalitativní výzkum “proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.”⁵⁶

Podle Petruska jde při volbě výzkumné metody zejména o zjištění povahy empirických dat, které výzkumem získáváme. Kvantitativní metodologie výzkumu operuje s daty, která lze počítačově zpracovat, předpokládá předcházející metodologické kroky, kterými jsou operacionalizace, formalizace, reduktivní kroky při kódování a kategorizace, a vymáhá kroky následující – způsob prezentace, interpretace a vyhodnocení. Kvalitativní metodologie poskytuje data, která nemá smysl do počítače dávat, přesněji data, jejichž povaha by se počítačovým zpracováním kvalitativně změnila a ztratila svou specifikou.⁵⁷

Výhoda kvalitativního výzkumu je v hloubce popisu případů. „Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Citlivě zohledňujeme působení kontextu, lokální situaci a

⁵⁶ Hendl.J.,Kvalitativní výzkum,Praha,Portál,2005,s.50

⁵⁷ Petrusek,M.,Teorie a metoda v moderní sociologii,Praha,Univerzita Karlova,Karolinum,1993,s.127

podmínky. Velkým přínosem kvalitativní metodologie jsou přístupy, pomocí nichž navrhneme teorii nějakého sledovaného fenoménu.“⁵⁸

K výzkumu jsem použila metodu kvalitativního výzkumu – případové studie osob zbavených způsobilosti k právním úkonům. „Jádrem je vždy samotný případ. Badatel usiluje o komplexní porozumění případu v jeho přirozeném prostředí. Cílem je interpretovat interakce mezi případem a okolím.“⁵⁹

Podle Basseye „znamená být doslova tam, kde dochází laicky řečeno k přímé akci, být v centru dění, získávat data a svědectví takzvaně z první ruky.“⁶⁰

4.2 Vybrané kasuistiky

S ohledem na z.č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů ve znění novel, neuvádím bližší údaje, které by mohly dané osoby identifikovat. Jména jsou vymyšlená. Pracuji na soudě. Údaje ze soudních spisů jsem použila se souhlasem předsedy soudu. Ve své dlouholeté praxi jsem se zabývala výkonem opatrovnictví osob zbavených i omezených ve způsobilosti k právním úkonům, proto jsem si vybrala tři kasuistiky zaměřené na tuto problematiku.

Kasuistika č. 1 – opatrovník fyzická osoba, opatrovanec se nachází v rodině

Návrh na omezení způsobilosti k právním úkonům u Toníka byl podán u Okresního soudu v ... otcem vyšetřovaného z toho důvodu, že syn je mentálně retardován pobírá invalidní důchod. V návrhu otec uvedl, že syn bydlí samostatně v bytě s pečovatelskou službou. Je soběstačný pokud se týká starání o svou osobu (hygiena a oblékání) a o byt. Pokud se týká vaření a praní, tak jednou za týden mu spolu s manželkou nakoupí potraviny, které si buď sám ještě upraví, anebo dochází v průběhu týdne, pravidelně na víkendy, do rodiny na obědy. Manželka mu rovněž pere prádlo. Syn však neumí číst a psát. Otec uvedl, že synovi před nějakým časem daroval

⁵⁸ Hendl.J.,Kvalitativní výzkum, Praha,Portál,2005,s.53

⁵⁹ Švaříček,R.,Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách,Praha,Portál,2007,s.98

⁶⁰ Švaříček,R.,Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách,Praha,Portál,2007,s.99

majetek. V poslední době syn navázal kontakt s jednou ženou a mužem, kteří jsou t.č. bez zaměstnání. Tito dva lidé přesvědčovali syna, aby jim odevzdal všechny peníze. Měl vážné obavy, že tímto způsobem získají i synův majetek, mu před časem daroval. Podle lékařského vysvědčení lze dovodit, že stupeň synovy retardace je takový, že je schopen činit jen některé právní úkony. Doporučil proto, aby soud omezil jeho způsobilost k právním úkonům a to tak, není způsobilý nakládat s majetkem, jehož cena přesahuje částku 200,- Kč. Je připraven vykonávat právní úkony v těchto určených věcech za syna.

Vyšetření bylo znalcem provedeno za přítomnosti otce, opatrovníka pro řízení, což bylo nutné pro zjištění objektivních anamnestických údajů. ... Má sestru, která se jmenuje Mánička, ale neví zda ona je starší než on, nebo ona je mladší než on. Myslí si, že je asi mladší než on. Co dělá? – teďka zrovna je na cestách, ona cestuje. Byla tady u něho, nebo se staví potom on u ní. ... Když má něco pomáhat pracovat, třeba otci, tak zuří a tvrdí, že z toho dostane migrénu. A pak si musí vzít prášky a lehnout si. Při bolestech hlavy zvrací, bolí ho tak v čele, nebolí ho ani polovina hlavy, jako při klasické migréně, ani celá hlava, ale jen tak to čelo, ale prášky si musí vzít zavčas. Prospí se a druhý den je už zase dobře....Chodí na pivo do hospody a jednou ho zastavili dva plací a obrali ho o všechno, i o průkazku ZTP. Nesnáší víc alkoholu, protože se začne rozčilovat a je i agresivní – alespoň slovně. Když má něco dělat a nechce se mu to dělat, tak si nadává a sám nad sebou naříká – a to odlišným tónem hlasu. Lítostivým tónem hlasu se lituje, že to musí dělat a zase přísným tónem hlasu si sám přikazuje, že to udělat musí a že to dělat bude!...Jednou šel dát příkaz do banky na zaplacení inkasa, které mělo dělat 1.700,- korun. Neuměl to samozřejmě vypsát, tak mu to vypsala paní úřednice u přepážky a on se jen podepsal. Na účtu však nebyly žádné peníze. Proto potom přišla upomínka na jeho adresu, kterou zahodil, tak jako zahazuje všechny papíry, dopisy a doklady, které mu přijdou, aniž by je vůbec otevřel, přečetl či dal přečíst a vyřídil či dal otci k vyřízení, takže otec ani nic nevěděl. Potom se do toho vložil nějaký městský právník, takže to otce nakonec stálo přes dvacet tisíc korun za všechny úroky a úhradu právníka, vyšetřovanému to nic neřikalo, ani to nepochopil.

Objektivní psychiatrický nález: Vědomí je jasné, je správně orientován osobou místem i časem. Poruchy vnímání nebyly zjištěny. Pozornost snižená, zjištěna roztržitost. Intelekt je od narození retardovaný do střední úrovně. Některé funkce byly dříve cvičením lepší, nyní je patrný jejich úpadek. Není schopen samostatných prací

jednak domácích, zvláště pak není schopen pracovat výdělečně. Dodržuje samostatně osobní hygienu, ale dohled na vyšetřovaného musí být. Emotivita je chudá, ale afekty ve smyslu rozčilení, vzrušení jsou dosti časté. Paměť je celkově oslabená. Myšlení spíše zrychlené až překotné, nesouvislé. Jednání protismyslné, proti vlastním zájmům směřující, zvláště v oblasti peněz, jejich půjčování, rozdávání, placení útraty za druhé v hospodě. Porucha soudnosti, logického uvažování. Snížená schopnost úvahy, rozvahy a úsudku. Osobnost degradovaná, oslabení všech duševních funkcí. Bylo zjištěno, že vyšetřovaný trpí duševní vadou mentální retardací středního stupně. Tato vada je trvalého charakteru, není léčitelná ani léky ovlivnitelná. Vyšetřovaný je schopen se částečně o sebe postarat a v tom smyslu, že bydlí sám, ale není schopen bez pomoci druhé osoby samostatně hospodařit s financemi ani movitým či nemovitým majetkem. Je závislý na dohledu a pomoci rodičů, kteří mu nakupují a všestranně pomáhají, aby nedošlo k újmě na jeho oprávněných zájmech. Vyšetřovaný je důvěřivý i dobrosrdečný takže snadno podlehne žádostem známých i neznámých lidí bez nějakého rozmyslu a dá jim celý svůj důchod. Vyšetřovaný není schopen projevit svoji vůli svobodně, vážně ani určitě, ani srozumitelně. Znalec proto doporučil, aby vyšetřovaný byl zbaven zcela způsobilosti k právním úkonům. Při jednání soudu byl proto vyšetřovaný zbaven zcela způsobilosti k právním úkonům. Soud upustil od doručení rozhodnutí vyšetřovanému.

Poté bylo zahájeno řízení o ustanovení stálého opatrovníka, kdy otec opatrovance onemocněl a sám doporučil, aby do funkce stálého opatrovníka byla ustanovena manželka otce, tedy nevlastní matka opatrovance, která zabezpečuje péči o Toníka. Byl vymezen rozsah opatrovnických práv a povinností, že bude opatrovance zastupovat, vyřizovat jeho záležitosti, přijímat pro něj důchod, s tímto nakládat v jeho prospěch, spravovat jeho majetek a dbát přitom pokynů soudu. Dále jí byla uložena povinnost podávat vždy k 1. září zprávu o zdravotním stavu opatrovance a správě jeho majetku. Poté složila opatrovnický slib a byla jí předána listina opatrovníka. Výkon funkce opatrovníka byl řádný.

Asi po dvou letech výkonu funkce opatrovníka podala u soudu žadatelka, resp. sestra Toníka návrh na změnu opatrovníka, neboť otec Toníka zemřel. Byla přesvědčena, že stálá opatrovnice svoji funkci vykonává poněkud formálně, a to jen po existenční stránce – praní, žehlení, vaření, uklízení – všechno toto dokáže udělat žadatelka také, a povrchně a tato péče o svěřenou osobu jejímu bratrovi neprospívá v jeho dalším psychickém i fyzickém vývoji a životě. Žadatelka také nemůže kontrolovat jak účelně a

svědomitě hospodaří opatrovnice s penězi jejího bratra v jeho prospěch. Pokud by bratr dostával od opatrovnice svůj důchod v plné výši, nebylo by jistě třeba, aby mnohokrát žádal o finanční výpomoc žadatelku, i když mu finance vždy ráda poskytne. Toník je jediným příbuzným, ke kterému má velmi úzké osobní a citové vztahy a má jednoznačný zájem se o svého bratra osobně starat.

Opatrovnice ve svém vyjádření uvedla, že opatrovníkem se stala na základě výslovného přání otce, protože celých devět let, které s ním žila, se také starala o jeho syna, opatrovnictví bylo zřízeno proto, že syn dělat dluhy, které potom společně s otcem platila. Funkce opatrovníka je pro ni čestnou a dobrovolnou funkcí, ze které jí neplynou žádné zisky. K Toníkovi má citový vztah.

V průběhu řízení byly provedeny důkazy ošetřujícího lékaře Toníka, ošetřujícího lékaře opatrovnice, výslechy svědků, zaměstnavatele sestry Toníka, dále bylo nutné vypracovat další znalecký posudek z oboru psychiatrie.....

Z vyšetření je viditelný velmi kladný vztah nemocného ke své nevlastní matce. Nyní projevila zájem o nemocného jeho sestra, která žádá změnu opatrovnictví. Nikdy o nemocného nejevila zájem, doma se zdržovala velmi zřídka, když nemocný byl u ní na návštěvě, většinou nebyla doma a jemu se věnoval přítel sestry. K sestře nemá nějaký vztah, nikdy se o něho nestarala, nenavštěvovala ho..... Jak se nemocný dozvěděl, že opatrovnictví chce převzít jeho sestra přestal spávat, mluví si pro sebe, stále slyší svého otce, má děsivé sny, má úzkosti. Opakovaně během vyšetření zdůrazňuje, aniž by byl tázán, že chce, aby to zůstalo tak jak to je. Že chce, aby se o něj starala maminka, tedy jeho nevlastní matka....Toník je s ohledem na svůj zdravotní stav schopen posoudit otázku změny opatrovníka. Jedná se o situaci a záležitost pro vyšetřovaného prostou, vzhledem k jeho citovým vazbám a vztahům rodinným. Vyslovil jednoznačně a bez pochybnosti, že si nepřeje změnu současného opatrovníka. Je spokojený a klidný – po počátečním zhoršení jeho duševního stavu – které vzniklo v souvislosti s vyvoláním tohoto řízení. Z psychiatrického hlediska nebyla doporučena změna opatrovníka. Stálá opatrovnice zajišťuje vzorně péči o nemocného, což bylo doloženo i zprávou praktické lékařky, má k Toníkovi velmi kladný vztah. Naopak na možnou změnu reaguje nemocný těžkým anxiousně-depresivním stavem a nelze vyloučit na jeho podkladě i neadekvátní jednání.

Žadatelka, po vypracování znaleckého posudku vzala svůj návrh na změnu opatrovníka u Toníka zpět, ovšem vyjádřila zásadní nesouhlas se závěry znaleckého posudku. Podotkla, že současná opatrovnice se pouze minimálně či vůbec stará o psychický a intelektuální rozvoj Toníka a o jeho fyzické schopnosti a motorické dovednosti. Dle názoru navrhovatelky leží na soudu velmi značná odpovědnost za budoucí komplexní rozvoj jejího bratra... Řízení o změnu stálého opatrovníka bylo zastaveno a funkci opatrovníka Toníkovi nadále vykonává řádně jeho nevlastní matka.

Nejčastěji bývá opatrovníkem ustanoven některý rodinný příslušník zbaveného či omezeného ve způsobilosti k právním úkonům. Tento zná potřeby opatrovance velmi dobře, je zvyklý s ním komunikovat, má k němu pozitivní vztah. Někdy se může jednat i o jinou blízkou osobu, opatrovníkem se může stát například přítel nebo partner, ke kterému má opatrovanec důvěru. Soud přihlíží i k přání opatrovance. V daném případě soud přihlédl k řádné péči opatrovnice a přání opatrovance.

Výkon funkce opatrovníka tedy není snadnou činností, přestože se opatrovník stará o blízkého člověka, stále jde o člověka psychicky nemocného a opatrovník se často dostává do konfliktu sám se sebou – chce a musí řešit situaci, pomoci opatrovanci. Hrozí zde konflikty a může nastat i situace, kdy opatrovník svoji funkci již nadále vykonávat nechce. Pokud by v budoucnu došlo k situaci, kdy opatrovnice by tuto funkci opatrovníka již nemohla nebo nechtěla vykonávat z nějakého vážného důvodu, může soud požádat návrhem o zproštění funkce opatrovníka. Poté by soud opatrovnici zprostil výkonu funkce a ustanovil nového opatrovníka, kterým by mohla být i sestra Toníka.

Opatrovník jako fyzická osoba nemívá většinou rozsáhlé právní povědomí, může tudíž opomenout zajistit některé potřebné záležitosti opatrovance. V případě, že si opatrovník není jistý svými kroky v zájmu opatrovance nebo neumí řešit konkrétní problém, má možnost požádat soud o radu, případě využít služeb a rady sociálních kurátorů, veřejných opatrovníků, občanskoprávních poraden.

Kazuistika č. 2 – opatrovník právnická osoba (veřejný opatrovník), opatrovanec se nachází v ústavu

U Okresního soudu v byl podán návrh dne 30.5.2000 na zbavení způsobilosti k právním úkonům u Tomáše jeho manželkou Táňou. Svůj návrh odůvodnila tím, že

manžel se pokusil opakovaně o sebevraždu a v současné době je umístěn v Psychiatrické léčebně v Kroměříži. Podle vyjádření lékaře Tomáš trpí duševní poruchou, která není přechodného rázu. V důsledku této nemoci není schopen činit právní úkony. Nekomunikuje a na položené otázky je schopen odpovědět pouze ano, ne. Jeho zdravotní stav se nelepší, spíše naopak. Rozhodnutím soudu ze dne 15.12.2000 byl Tomáš zbaven způsobilosti k právním úkonům. Usnesením pak Okresní soud v...ustanovil opatrovníkem nesvéprávného Tomáše jeho manželku Táňu. Dne 18.3.2002 byl soudu doručen podnět na změnu opatrovníka Tomáše s odůvodněním, že opatrovnice nevykonává svou funkci řádně, nezasílá pravidelné kapesné, nenakupuje potřebné věci, i když na to byla upozorněna, nespolupracuje, nereaguje na telefonické a písemné urgencye. Usnesením ze dne 24.4.2002 soud zahájil řízení o změnu opatrovníka Tomáše. Dne 23.3.2005 byl podán návrh na změnu opatrovníka Tomáše, a to Domovem důchodců Jesenec, kde se opatrovanec právě nacházel. Návrh byl odůvodněný vznikem dluhu za neplacení ošetřovného, který Táňa neuhradila a nadto nezasíláním celé výše důchodu Tomáše. Usnesením Okresního soudu v ze dne 15.3.2006 bylo řízení o změnu opatrovníka zastaveno. Z odůvodnění uvedeného usnesení bylo zjištěno, že Táňa v minulosti porušovala své povinnosti vyplývající z funkce stálé opatrovnice svého opatrovance a zároveň manžela zejména tím, že řádně a v plné výši nezasílala úhrady za celoroční pobyt Tomáše v Domově důchodců Jesenec. V průběhu soudního řízení o změnu stálého opatrovníka však Táňa veškerý dluh uhradila a do budoucna přislíbila řádné plnění svých povinností. Vzhledem k tomu, že opatrovnice celý dluh uhradila, soud řízení o změnu stálého opatrovníka zastavil. Při zastavení řízení vzal soud v úvahu dále tu skutečnost, že opatrovnice spravuje majetek, který má se svým manželem ve společném jmění. Byla upozorněna, že pokud by však do budoucna ze strany opatrovnice došlo k opětovnému jakémukoliv porušení jejích povinností vyplývajících z výkonu funkce stálé opatrovnice, například vzniku třeba i minimálního nedoplatku na úhradách za pobyt nesvéprávného v domově důchodců, bude ze strany soudu opětovně zahájeno řízení o změně stálého opatrovníka.

Okresní soud v ... usnesením ze dne 12.2.2007 zahájil další řízení o změnu stálého opatrovníka u Tomáše, zbaveného způsobilosti k právním úkonům. Důvodem byl podnět Domova důchodců Jesenec podaný u soudu dne 9.2.2007. Usnesením Okresního soudu v ...ze dne 17.5.2007 byla opatrovnice Táňa zproštěna funkce stálého opatrovníka Tomáše. Z odůvodnění uvedeného usnesení bylo zjištěno, že soudem

ustanovená opatrovnice nesvéprávného Tomáše porušovala a porušuje hrubým způsobem své povinnosti, a to zejména tím, že od listopadu 2006 do dubna 2007 neuhradila na úhradách za pobyt nesvéprávného Tomáše v Domově důchodců Jesenec ničeho, a o nesvéprávného neprojevuje sebemenší zájem a nereaguje ani na urgence a žádosti o uhrazení dlužné částky ze strany domova. Přitom celý plní invalidní důchod nesvéprávného Tomáše byl v období, za které vznikl dluh, vyplácen k jejím rukám. Usnesením Okresního soudu v ze dne 12.7.2007 byla ustanovena opatrovníkem Tomáše, zbaveného způsobilosti k právním úkonům, Obec Jesenec, příspěvková organizace.

Okresní soud v rozhodl rozsudkem ze dne 31.5.2010 o schválení za Tomáše, zbaveného způsobilosti k právním úkonům darovací smlouvy, uzavřené dne 2.2.2010 mezi Tomášem, zastoupeným opatrovníkem Obcí Jesenec a manželkou opatrovnice Táňou jako dárci a jejich synem jako obdarovaným, jejímž předmětem jsou nemovitosti zapsané u Katastrálního úřadu pro Olomoucký kraj. Z odůvodnění uvedeného rozsudku bylo zjištěno, že darovací smlouva tak, jak byla za Tomáše jako osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům uzavřena opatrovníkem Obcí Jesenec, není v rozporu se zájmy Tomáše. Tento byl zcela zbaven způsobilosti k právním úkonům, od roku 1999 nežije s rodinou, nejdříve byl umístěn v psychiatrické léčebně a následně od roku 2004 je trvale umístěn v Domově důchodců Jesenec. S manželkou Táňou mají ve společném jmění darované nemovitosti, a to rodinný dům s pozemky, které užívá Táňa a společně s jejich synem, neboť jejich druhý syn zemřel. Tomáš darované nemovitosti neužívá a ani se nepodílí na jejich údržbě, neboť s ohledem na svůj závažný nepříznivý zdravotní stav je zcela odkázán na péči, která je mu poskytována v Domově důchodců Jesenec. Není schopen samostatného života, je trvale odkázán na péči druhé osoby, do budoucna nelze očekávat zlepšení jeho zdravotního stavu a současně vlastnictví předmětných nemovitostí pro něj neznamena žádný prospěch ani užitek. O darované nemovitosti není schopen se ani starat a udržovat je. Jeho příjmy tvořené důchodem jsou natolik vysoké, že umožňují vytváření úspor, které v současné době činí necelých 100.000,- Kč. Vzhledem k tomu, že náklady na zabezpečení provozu domu a případné opravy domu vyžadují finanční investice a Tomáš rodinný dům neužívá, užívat nebude, není v jeho zájmu, aby se na těchto nákladech podílel. Podstatná část finančních prostředků z důchodu Tomáše jde na úhradu jeho pobytu v domově důchodců, zbývající část je používána na nákup běžných potřeb pro jeho osobu a zůstatek z důchodu ještě

umožňuje vytváření úspor. Táňa se rozhodla rodinný dům s pozemky darovat svému jedinému synovi, neboť za ni uhradil veškeré dluhy, jinak by dům byl prodán v exekučním řízení, neboť již byl nařízen prodej nemovitostí. Darování těchto nemovitostí není v rozporu se zájmy Tomáše, když tyto nemovitosti daruje svému jedinému synovi, který je užívá a v domě bydlí. Proto byla darovací smlouva za Tomáše jako osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům schválena.

Rozhodnutím Okresního soudu v ze dne 1.12.2010 soud udělil opatrovníkovi Tomáše, Obci Jesenec souhlas k podání žaloby o rozvod manželství a vedení sporu o rozvod manželství mezi žalobcem Tomášem a žalovanou Táňou. Z odůvodnění uvedeného rozsudku bylo zjištěno, že v souladu s ustanovením § 28 zákona o rodině soud udělil souhlas stálému opatrovníkovi k vedení soudního řízení o rozvod manželství. Důvodem byla ta skutečnost, že manželství neplní žádnou funkci, Táňa se o svého manžela nezajímá, nenavštěvuje jej, společný majetek zatížila řadou dluhů, nebyla schopna vykonávat ani funkci stálé opatrovnice a musela být soudem této funkce zproštěna, když neplatila ani řádně platby Tomáše v Domově důchodců Jesenec. Situaci s finančními problémy Táni musel řešit její syn. Hrozí i do budoucna, že Táňa bude nadále zatěžovat svými dluhy společné jmění manželů.

Proto žalobce Tomáš, zastoupený svým stálým opatrovníkem, svou žalobou, doručenou soudu dne 24.8.2010, se domáhal rozvodu manželství. V žalobě uvedl, že manželství s žalovanou uzavřel dne 25.8.1984 v Telči. Z manželství se narodili dva synové, jeden je již zletilý a druhý zemřel dne 31.10.2000. Žalobce dále uvedl, že manželství bylo zpočátku běžné a funkční, což se změnilo koncem devadesátých let, kdy se žalobce pokusil opakovaně o sebevraždu, v důsledku čehož utrpěl trvalou duševní poruchu a byl rozsudkem Okresního soudu v.... ze dne 15.11.2000 zbaven způsobilosti k právním úkonům. Opatrovníkem byla nejprve ustanovena manželka Táňa. Rozhodnutím téhož soudu ze dne 12.7.2007 se opatrovníkem stala Obec Jesenec. V letech 1999 až 2004 žalobce z výše uvedeného důvodu nepřetržitě pobýval v Psychiatrické léčebně v Kroměříži a od 12.2.2004 je umístěn v zařízení sociálních služeb s celoročním pobytem v Domově důchodců Jesenec, příspěvková organizace. Ke změně opatrovníka došlo z toho důvodu, že manželka Táňa hrubým způsobem porušovala své povinnosti opatrovnice a zpronevěřila svému manželovi finanční prostředky, kdy mimo jiné z jeho invalidního důchodu nehradila poplatky za jeho pobyt v domově a neprovedla ani závěrečné vyúčtování po skončení své funkce. Manželství

účastníků neplní a již nikdy nemůže plnit svou funkci. Nadto bylo nutné řešit původně společnou nemovitost účastníků, která byla darována jedinému žijícímu synovi a dědici, jelikož žalobce již nikdy nebude využívat a žalovaná ji naopak zatížila řadou exekucí.

Žalovaná s rozvodem manželství nesouhlasila. K žalobě uvedla, že manželství bylo od jeho počátku velmi spokojené. Oba měli dobrou práci a vydělávali dost peněz. Žil jenom pro děti. Žalovaná dále uvedla, že dodnes neví kde se stala chyba, proč si její manžel sáhl na život. Celou situaci ještě zhoršilo úmrtí jejich syna. Žalovaná dále uvedla, že v této těžké situaci začala upadat do dluhů, neměla práci, peníze a zhoršil se její zdravotní stav. Náklady na chod domu a výživu syna byly vysoké. Domov důchodců v Jesenci ji včas neupozornil na vzniklý dluh, který si neuvědomovala. Do Kroměříže za manželem jezdila často, ale po problémech, které jí tyto návštěvy způsobovaly, je omezila. Žalovaná dále uvedla, že žalobce si takový život nezasloužil, je nemocný, a jen proto ho neodkopne, chce zůstat vdaná. Je i přáním syna zůstat stále jeho rodinou.

Soud však dospěl k závěru, že žaloba na rozvod manželství je důvodná. Bylo zjištěno, že manželství účastníků dlouhodobě neplní své funkce, když manželé spolu nežijí, nepomáhají si, společně nepečují o děti, nevytváří zdravé rodinné prostředí. Důvodem tohoto stavu byl jednoznačně zjištěn zdravotní stav žalovaného, Tomáše, pro který byl i zbaven způsobilosti k právním úkonům a pro který není schopen vést funkční manželský život, když pro svůj zdravotní stav je zcela odkázán na péči, která je mu poskytována v Domově důchodců Jesenec. S ohledem na závažnost a trvalost jeho zdravotního stavu, nelze očekávat obnovení manželského soužití účastníků. Soud proto žalobě vyhověl a manželství rozvedl. Pokud žalovaná s rozvodem manželství nesouhlasila, pak nebyly naplněny podmínky pro zamítnutí žaloby na rozvod manželství podle citovaného § 24b odst. 1 zákona o rodině. Žalovaná se sice převážně nepodílela na rozvratu manželství, avšak nebylo zjištěno, že by jí rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma či že by byly dány mimořádné okolnosti svědčící pro zachování manželství. Naopak bylo zjištěno, že jsou zde dány spíše okolnosti svědčící pro rozvod manželství, když žalovaná jako opatrovnice žalobce nebyla schopna vykonávat ani řádně plnit svou funkci a musela být soudem této funkce zproštěna. Rovněž bylo zjištěno, že společný majetek účastníků zatížila řadou dluhů. S ohledem na to, že žalobce je schopen na základě svého příjmu (plný invalidní důchod) tvořit úspory, hrozila by naopak žalobci do budoucna újma, kterou by žalovaná mohla způsobit

tvorbou dalších dluhů. Za situace, kdy žalovaná se s žalobcem řadu let osobně nestýká, či případné návštěvy jsou jí nepříjemné, je zřejmé, že rozvodem manželství žalované žádná újma nevznikne. Soud ve věci dodává, že za újmu ve smyslu § 24b odst. 1 zákona o rodině nelze považovat pouhou změnu jejího osobního stavu. Ve věci rovněž nebyly shledány mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství. Za takovou mimořádnou okolnost nebylo možné považovat ani zájem společného syna účastníků o žalobce jako otce, když syn je již zletilý a rozvodem manželství nedojde ve vztahu mezi žalobcem a synem k žádné změně.

„Podle ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině může manželství na návrh některého z manželství rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.“

„Podle § 24b odst. 1 zákona o rodině návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem manželství způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.“⁶¹

Pokud není v rodině či blízkém okolí osoby, jejíž způsobilost byla rozhodnutím soudu omezena, vhodná osoba pro výkon funkce opatrovníka, pak je výkonem této funkce pověřen orgán místní správy. Nejčastěji to bývá pracovník sociálního odboru, v malých obcích je jím sám starosta. U veřejného opatrovníka soud spoléhá na to, že se jedná o osobu úřední, bezúhonnou a požadovanou odbornou způsobilostí. Nejsou však zjišťovány osobnostní předpoklady pro výkon této funkce. Opatrovník se při výkonu své funkce řídí občanským zákoníkem, kde jsou stanoveny povinnosti z funkce vyplývající. Pokud je veřejný opatrovník kvalifikovaným sociálním pracovníkem, dochází k propojení opatrovnictví se samotnou sociální prací. Klientovi je pak poskytováno základní sociální poradenství dle zákona o sociálních službách.

Domnívám se, že je ve většině případů by bylo lepším řešením ustanovit osobě opatrovníkem osobu blízkou, která by mohla využívat při výkonu opatrovnictví sociální a metodické poradenství veřejného opatrovníka. Stává se, že rodinní příslušníci se

⁶¹ z.č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině, v platném znění, § 24

odmítají stát opatrovníkem z důvodu, že nemají informace o právech a povinnostech, které by z tohoto vyplývaly.

V práci veřejného opatrovníka můžeme najít etický problém – kdy přestat s pomáháním – vytváření prostoru pro klientovu samostatnost, nedovolit, aby se klient stal na pracovníkovi závislým. Velmi tenká hranice - kdy plně respektovat přání klienta a kdy jednat z pozice opatrovníka (tj. k danému rozhodnutí nemá kompetence z důvodu svého duševního onemocnění – např. nechce uplatňovat své zákonné nároky), jako v případě Tomáše v kasuistice č. 2

Kasuistika č. 3 – opatrovník právnická osoba (veřejný opatrovník), opatrovanec se nachází v rodině

Na návrh žadatelky Katky, matky vyšetřované, bylo zahájeno řízení o omezení ve způsobilosti k právním úkonům u Marušky. K návrhu žadatelka přiložila lékařskou zprávu ošetřující lékařky vyšetřované, ze které vyplývá, že vyšetřovaná trpí lehkou mentální retardací s poruchami chování. Vyšetřovaná je zvýšeně sugestibilní, lehce ovlivnitelná až zneužitelná okolím, riziko zneužití je v oblasti financí, půjček. Vyšetřovaná zcela neodhadne hodnotu peněz, špatně se orientuje v běžných životních situacích. V současné době má dluh u zdravotní pojišťovny, za mobilní telefon cca 11.000,- Kč, dále byla v 16-17 letech přítomna při krádežích v automobilech, což bylo řešeno Policií ČR. Navazuje krátkodobé známosti. Lékařka doporučila podat návrh na omezení způsobilosti k právním úkonům – oblast financí, půjček a ustanovit vyšetřované opatrovníka.

Vyšetřovaná s návrhem na omezení způsobilosti k právním úkonům souhlasila. Vyšetřované soud ustanovil v souladu s ust. § 187 odst. 1 opatrovníkem advokáta.

Soud prováděl důkazy zejména znaleckým posudkem znalce z oboru psychiatrie, ze kterého bylo zjištěno, že vyšetřovaná Maruška trpí lehkou mentální retardací s významnou poruchou chování vyžadující pozornost nebo léčbu. Jedná se o duševní vadu, která trvá od narození, která je trvalá se sklonem k progresi poruch chování. Vyšetřovaná je schopna jen velmi omezeně projevit svoji vůli, především ve složce svobodnosti a vážnosti. Projevy její vůle jsou hrubě ovlivněny nekritičností ke své osobě a svým přáním a skutečným potřebám a možností je uspokojovat. Vyšetřovaná neumí hospodařit s penězi, nemůže uzavírat jakékoliv smlouvy, protože protismyslně

směřují proti jejím vlastním zájmům. Pracovně a společensky je prakticky téměř, ne-li zcela, nezařaditelná. Znalec proto doporučil, aby vyšetřovaná byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům, přičemž je možno zvážit i zbavení způsobilosti k právním úkonům. Účast vyšetřované u soudního jednání znalec nedoporučil, vzhledem k jejím nezvládaným afektivním stavům.

Z výpovědi znalce vyplynulo, že se u vyšetřované jedná o lehkou mentální retardaci, podle dřívější nomenklatury o debilitu. Vyšetřovaná nebyla schopna vůbec výuky, musela absolvovat školu zvláštní. Její poruchy chování jsou natolik závažné, že si vůbec neuvědomuje, kolik rozhází zbytečně peněz, zcela bez rozmyslu navazuje známosti, které nejsou pouze platonické a jejichž možné následky, jako otěhotnění, si naprosto není schopna uvědomit. Znalec proto doporučil omezit vyšetřovanou ve způsobilosti k právním úkonům, a to v částce nad 1.000,- Kč bez časového omezení.

Z výpovědi žadatelky, matky vyšetřované vyplynulo, že o vyšetřovanou pečuje odmalička. Vyšetřovaná navštěvovala zvláštní školu, na zvláštní škole se vyučila kuchařkou, do dnešního dne však nikde nepracuje. Pracovala v Albertu, ale po 14 dnech práce nechala. Neuvědomuje si možnost příjmů a možnost výdajů. Je schopna žadatelce z peněženky vzít jeden den 500,- Kč, druhý den 500,- Kč a vůbec nebere v potaz, kolik je žadatelka schopna fakticky vydělat, jaký je její příjem, co vše musí platit. Např. podepsala smlouvu na mobilní telefon, nyní údajně dluží za paušály 20.000,- Kč. Jelikož nemá žádný příjem, dluhy bude muset uhradit žadatelka. Vyšetřovaná je schopna uzavřít jakýkoliv právní úkon, a to jak ve svůj prospěch, tak ve svůj neprospěch, vůbec si neuvědomuje obsah a podstatu právního úkonu. Žadatelka si našetřila 85.000,- Kč, které vyšetřovaná utratila. Např. na zájezdu do Chorvatska, který vyhrála přes nějakou pokoutní společnost, si nakoupila hrnce za 30.000,- Kč, které musela samozřejmě zaplatit žadatelka. Dále utratila 24.000,- Kč, které měla žadatelka z dědictví, a 35.000,- Kč na vkladní knížce, které prohýřila se svým přítelem.

Z faktur společnosti Telefónica O2 Czech Republic, a.s. vyplynulo, že ke dni 3.12.2009 vyšetřovaná dluží za služby 14.903,65 Kč, na smluvní pokutu jí bylo 1.12.2009 účtováno 1.994,-Kč.

Okresní státní zastupitelství navrholo, aby vyšetřovaná byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům, a to v nakládání s finančními částkami nad 500,- Kč bez časového omezení, neboť je třeba chránit zájmy vyšetřované, u které hrozí, že svým lehkovážným

počináním se dostane do neřešitelných životních problémů, zejména majetkového a finančního charakteru. Opatrovník vyšetřované navrhl, aby vyšetřovaná byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům, a to v nakládání s finančními prostředky nad 500,- Kč.

S ohledem na provedené dokazování soud dospěl k závěru, že je v zájmu vyšetřované, aby byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům, neboť trpí duševní vadou, která jí umožňuje činit pouze některé právní úkony. Soud proto vyšetřovanou omezil ve způsobilosti k právním úkonům a vymezil, jaké právní úkony vyšetřovaná není způsobilá činit. Pro tyto úkony vyšetřovaná potřebuje opatrovníka, který bude chránit její zájmy.

Při prováděném šetření ze zprávy žadatelky, tedy matky vyšetřované, bylo zjištěno, že do budoucna nemůže vykonávat funkci stálého opatrovníka dceři, Marušce, která u ní bydlí, jednak pro její denní hrubosti s vyhrožováním její osobě a jednak, protože je nemocná. Rovněž tak jí není známá žádná vhodná osoba k této funkci v příbuzenstvu a ani mezi známými.

Usnesením Okresního soudu v ze dne 26.4.2010, bylo zahájeno řízení o ustanovení stálého opatrovníka Marušce. Při výběru osoby, která by splňovala předpoklady pro ustanovení opatrovníka shledá soud především mezi příbuznými fyzické osoby nebo jinou vhodnou osobu, která by mohla tuto funkci vykonávat, případně ustanoví orgán místní správy nebo jeho zařízení správní subjektivitou, které opatrovnictví vykonává prostřednictvím svých pracovníků. V daném případě z okruhu příbuzných a známých jmenované nebyla zjištěna žádná fyzická osoba, která by byla ochotna a schopna funkci stálého opatrovníka vykonávat. Soud proto ustanovil právnickou osobu (veřejného opatrovníka). Opatrovníkovi byly vymezeny práva a povinnosti, kdy opatrovník Marušku je oprávněn a povinen zastupovat, vyřizovat její záležitosti, nakládat s majetkem movitým, nemovitým a finančními částkami nad 500,- Kč, a dbát přitom pokynů soudu. Dále byla opatrovníkovi uložena povinnost, aby 1 x ročně, vždy k 1. září podal soudu zprávu o zdravotním stavu opatrovance a správě jeho majetku. Je-li opatrovníkem ustanoven orgán místní správy nebo jeho zařízení nevyžaduje soud osobní složení slibu opatrovníka.

Ze zprávy opatrovníka bylo zjištěno, že Maruška bydlí se svojí matkou. Je poživatelkou invalidity I. stupně přiznané od 28.1.2010 ve výši 4340,- Kč. Dne

24.8.2010 byl na depozitní účet města přijat doplatek invalidity z České správy sociálního zabezpečení za období od 28.1.2010 do 13.8.2010 ve výši 29803,- Kč. Dne 2.9.2010 byl přijat druhý doplatek invalidity ve výši 4340,- Kč. Maruška je vedena v evidenci Úřadu práce v .. Jmenovaná si chodí pravidelně každou středu pro hotovost ve výši 500,- Kč na živobytí.

Maruška dlužila u společnosti T- Mobile k datu 4.6.2010 hotovost ve výši 12.027,- Kč, tento dluh za ni uhradila její matka. Maruška vlastní mobilní telefon s měsíčním paušálem ve výši 286,29 Kč bez DPH. Za období od 6.8.2010 do 5.9.2010 byla uhrazena faktura ve výši 1367,-Kč, za období od 6.9.2010 do 5.10.2010 byla uhrazena faktura ve výši 1409,- Kč na základě vyúčtování služeb společnosti T-Mobile. Tyto faktury jsou hrazeny z depozitního účtu města, na který je přijímán invalidní důchod opatrovance. Vzhledem k vyššímu zůstatku na depozitním účtu města byla opatrovanci založena vkladní knížka s hotovostí 25.000,- Kč. Katce byl vyřízen nový občanský průkaz s vyznačením údaje o omezení způsobilosti k právním úkonům.

Usnesením Okresního soudu v.... ze dne 15.10.2010 bylo proto zahájeno řízení o nařízení vinkulace vkladní knížky Marušky, omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Podle § 193 o.s.ř. soud dohlíží na správu majetku vykonávanou opatrovníkem a činí nutná a vhodná opatření ke zjištění a zajištění tohoto majetku. Tímto způsobem bude zajištěna ochrana nároků a práv osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům, jakož i náležitá kontrola ze strany soudu nad řádným hospodařením s finančními prostředky opatrovance.

Návrhem podaným u soudu dne 7.4.2011 se Maruška prostřednictvím svého stálého opatrovníka domáhala schválení právního úkonu, uzavření manželství. Soud v dané věci nechal vypracovat znalecký posudek z oboru psychiatrie a úkolem znalce bylo vyšetřit Marušku s ohledem na předmět řízení, a to uzavření manželství osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům, zejména vyjádřit se, je-li zdravotní stav Marušky slučitelný s účelem manželství.

Z vyšetření znalce bylo zjištěno, že je usměvavá, z ničeho si nedělá problémy, nic nedokáže domyslet do důsledků, je povrchní, lhostejná, bez problémů – ve smyslu – však ono to nějak dopadne – nebo také – mne se to ani tak moc netýká, cos e může stát. Je lehkomyšlně bezstarostná, jenom s touhou užít si svých choutek, zálib a přání. Až bude mít svoje peníze, to bude věčně jezdit, to bude trajdat, to nebude věčně doma. Na

otázku, co by dělala, kdyby otěhotněla, odpovídá prostoduše – že by on pak musel platit. Peníze jsou u ní hybnou motivací, nechce nic jiného, ještě kromě sexuálního ukájení. Naprosto není schopna domyslet, že dítě potřebuje mnohem víc, než jen peníze. Na takovouto řeč civí zcela nechápavě a nedokáže k tomuto tématu zaujmout správné, normální stanovisko. Myslí si, že ona by měla vydělávat takových 15.000,- Kč měsíčně nebo i víc, aby mohla být samostatně živa. Nemá naprosto žádnou představu, jak by mohla takového výdělku dosáhnout, jenom je přesvědčená, že když bude někde zaměstnaná, tak jí takovou sumu budou platit. Pořád někam volá, nepustí mobil z ruky a pořád telefonuje a telefonuje a matka není schopna zjistit, ani nemůže pochopit, kam může pořád telefonovat. Matka byla ráda, že zaplatila paušál za mobil za 2 roky a důrazně varovala dceru, aby již nic nikde neuzavírala. Ta přesto uzavřela tentokrát již 2 paušály a to na dlouhou dobu a vysoké částky – a to naprosto nepotřebně a neúčinně. Dostala po dědečkovi vkladní knížku se 34. tisíci korunami, z nichž za dva měsíce nebyla ve spořitelně ani koruna – chodila do spořitelny vybírat obden, ob dva dny, až všechno vybrala a prošustrovala.

Maruška se při kontroverzích s matkou chová nepřátelsky, tvrdě, je hrubá, slovně agresivní. Tvrdě prosazuje svá přání a požadavky. Neschopnost úvahy, rozvahy a úsudku. Není schopná logické úvahy a touto logickou úvahou pak dojít ke správnému – tedy logickému a rozumnému závěru. Neorientuje se v běžných životních situacích. Nedokáže ohodnotit a uvážit hodnotu peněz. Její jednání je protismyslné – tedy směřující proti vlastním zájmům – utrácení prostředků, které ani nenabyla vlastní prací, nepromyšlené smlouvy konané a uzavírané pod vlivem okamžitých nápadů, okamžité touhy po uspokojení nesmyslných choutek a nerozvážných činů. Jedinou motivací je touha po ukojení. Při sexuálních stycích, které má i s neznámými muži – ku příkladu i bezdomovci na nádraží, nepoužívá antikoncepci a je jí zcela lhostejné, co by bylo s dítětem, kdyby otěhotněla. Na dotaz jen řekne, že ten by musel platit – a vidí v tom tedy zase jenom přísun peněz, které by mohla prošustrovat bez ohledu na potřeby dítěte. Pracovně a společensky je prakticky téměř nezařaditelná ne-li zcela nezařaditelná.

Maruška se právě v poslední době dohodla s přítelem, že by se mohli vzít. Měli mít svatbu 4. června tohoto roku, no, to už by bylo za chvíli, už byli i na radnici, ale na matrice jí řekli, že potřebují potvrzení o povolení k sňatku – jestli může uzavřít manželskou smlouvu. Tak to zatím odložili na sobotu na začátek srpna. Děti by chtěli

mít – i adoptivní dítě by vzali, kdyby nemohla mít dítě ona sama. Michal už se díval do kočárků a strašně by chtěl mít dítě. A to oni jdou po městě a on nakukuje do všech kočárků a strašně se mu ty děti líbí. Je to asi 5 měsíců, co spolu žijí, i po té pohlavní stránce. Předtím těch 7 let spolu nežili, to si jenom telefonovali, ale viděli se za těch sedm let jednou. Nyní jsou oba přesvědčeni, že chtějí spolu žít v manželství trvale. A důrazně odmítá za sebe i za Michala, že by si mohli najít jinou známost a rozejít se. Je o tom natolik přesvědčená, že se nic nemůže v jejich manželství stát, že je z toho vidět zřetelné nekritické hodnocení stavu manželského, zvláště když vyšetřovaná již těch pochybných známostí se vším všudy – tedy i s neodpovědným pohlavním stykem – měla více než je zdrávo.

Na otázku kladenou Okresním soudem v ... znalci odpovídá jednoznačně takto: zdravotní stav Marušky není slučitelný s účelem manželství. Mimo dotaz kladený znalci dodává, že průběhem let, tedy s přibývajícím stářím vyšetřované, se mohou poruchy chování samy i bez léčby zklidňovat, její osobnost by se rovněž mohla alespoň částečně integrovat, takže po nejméně pěti letech by bylo možno znovu zkoumat její duševní stav vzhledem k možnosti uzavření manželství. Upozornil však na to, že porucha intelektu se nikdy nemůže zlepšit, je skutečně trvalá.

Na základě provedeného dokazování soud dospěl k závěru, že návrhu žadatelky na povolení uzavření manželství nelze vyhovět. V řízení bylo prokázáno, že Maruška trpí duševní vadou – lehkou mentální retardací s významnou poruchou chování vyžadující pozornost nebo léčbu. Duševní vada je trvalého rázu, nese s sebou omezenou samostatnost, zhoršenou schopnost usuzovat, logicky myslet, s partnerem hospodařit s penězi a majetkem. V důsledku svého zdravotního stavu není schopna zabezpečit chod rodiny ani péči o děti, její zdravotní stav není slučitelný s účelem manželství, kterým je zejména založení rodiny a řádná výchova dětí (§ 1 odst. 2 zákona o rodině). Vzhledem k těmto skutečnostem byl návrh Marušky na povolení uzavření manželství zamítnut. Na doporučení znalce s ohledem na zdravotní stav žadatelky bylo upuštěno od jejího výsledku a od doručení rozhodnutí.

Dne 23.9.2010 podal stálý opatrovník Marušky návrh na schválení právního úkonu za nesvéprávnou – a to dohody o pracovní činnosti. Maruška si sjednala práci v potravinářské výrobě, kterou bude dle dohody o pracovní činnosti vykonávat v období od 1.10.2011 do 31.12.2011. Byla za opatrovance podepsána dohoda o pracovní činnosti, pokyn agentury dle dohody o pracovní činnosti o dočasném přidělení k výkonu

práce zaměstnance, dohoda o převedení mzdy na účet zaměstnance. Jelikož se jedná o závažnější právní úkonu, který je v zájmu opatrovance, požádal opatrovník o schválení právního úkonu za Marušku.

Při jednání soudu opatrovník vzal na vědomí poučení soudu, přičemž uvedl, že chtěl dosáhnout pouze toho, aby Maruška měla alespoň nějaké slušnější finanční prostředky na svou obživu, protože má invaliditu I. stupně a důchod, který pobírá, je tím pádem poměrně nízký. Vzal na vědomí hlavně tu skutečnost, že znalec už v době, kdy byla Maruška omezována ve způsobilosti k právním úkonům uvedl, že není pracovně i společensky začlenitelná. Za tohoto stavu věci, kdy v obsahu dohody o provedení práce jsou různé závazky, včetně odpovědnosti, vzal opatrovník návrh na schválení právního úkonu za nesvéprávnou Marušku, a to schválení dohody o provedení pracovní činnosti a dočasném přidělení k výkonu práce zpět a žádal zastavení řízení. Poté vzal opatrovník na vědomí, že musí vyřešit celou záležitost se zaměstnavatelem s tím, že smlouva nebude vůbec projednávána ke schválení.

Závěr

Ve své práci se zabývám problematikou právní úpravy osob zbavených a omezených ve způsobilosti k právním úkonům. Svoje poznatky opírám o zkušenosti z praxe, z pohledu vyšší soudní úřednice, kdy se setkávám s problémy opatrovnictví.

Opatrovnictví je nevděčná a náročná práce. Chybí zde legislativa, která by určovala jak opatrovnictví vykonávat. Soudci, vyšší soudní úředníci, samotní opatrovníci, ale i další subjekty se potýkají s tím jak vlastně postupovat. Současná právní úprava nevyhovuje. Místo toho, aby pomáhala, spíše vše komplikuje.

Soudy ve většině případech přistupují ke zbavení způsobilosti u těchto lidí zcela. Kromě celkového zbavení způsobilosti k právním úkonům způsobuje v praxi potíže i nedostatečné nebo nepřiměřené vymezení rozsahu omezení způsobilosti k právním úkonům přímo v rozsudku soudu. Rozsah omezení určují soudy mnohdy nejednoznačně, což způsobuje nejistotu o tom, ke kterým právním úkonům dotčená osoba způsobilá je a ke kterým není. Někdy nastává, že omezení se prakticky ve svých důsledcích rovná úplnému zbavení způsobilosti k právním úkonům.

Používám metodu kvalitativního výzkumu případové studie – komentář kazuistik osob zbavených způsobilosti k právním úkonům, kdy jádrem je vždy samotný případ.

Opatrovnictví neznamená převzetí odpovědnosti za život, zdraví nebo jednání osoby zbavené či omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Opatrovnictví rovněž nezakládá moc opatrovníka nad opatrovancem, vůbec ne v jeho osobním životě. Neexistuje žádný metodický pokyn jak při výkonu opatrovnictví postupovat. Rovněž chybí větší kontrola výkonu opatrovnictví. Soudy kontrolují pouze hospodaření s finančními prostředky opatrovance. Najde se i případ, kdy opatrovnictví není vykonáváno v souladu s morálními a etickými zásadami, problém je další rozvoj a kvalita života opatrovanců.

I přes nedostatky vykonávají opatrovníci svou práci, jak nejlépe umí a snaží se opatrovancům věnovat a pomáhat jim řešit jejich problémy. Přistupují k opatrovanci jako k sobě rovnému, pomáhají zachovat mu důstojnost a respekt k sobě samému. Opatrovník tak společnost zbavuje obtížného problému, protože přebírá péči za opatrovance.

V současné době byl přijat nový občanský zákoník, který nabyde účinnosti 1. ledna 2014, kde je jednou z variant řešení problémů u těchto lidí tzv. institut nápomoci při rozhodování. Měla by být člověku soudem ustanovena osoba, která mu bude pomáhat, nikoliv za něj jednat. Z nového občanského zákoníku tak vypadne i úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům. Samotná praxe teprve ukáže, zda přijatá legislativa přinese pomoc těmto osobám.

Přínosem této práce by měl být podnět k dalšímu zkoumání v oblasti sociální pedagogiky, zamyšlení o vlastní odpovědnosti každého z nás, větší zájem o tuto problematiku.

Resumé

Bakalářská práce „Zásah státu do práv osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a výkon opatrovnictví u těchto osob“ se snaží lidem přiblížit život lidí, kteří byli ve své způsobilosti omezeni ba dokonce zcela zbaveni. Tito lidé mají základní lidská práva a svobody jako všichni lidé. Odborná veřejnost se problematikou opatrovnictví moc nezabývá.

V první části se zabývá historickým pohledem na vývoj sociální práce. Ve druhé části problematikou lidské důstojnosti v oboru sociální práce. Třetí část definuje celý proces právní úpravy zbavení nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům, výkon opatrovnictví, práva a povinnosti opatrovníka. Ve čtvrté části je uveden komentář kazuistik a analýza výkonu funkce opatrovníka.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku právního postavení osob zbavených způsobilosti k právním úkonům v současné právní úpravě, historii. Zároveň je zaměřena na oblast v sociální práci, která není příliš známá, a to na problematiku opatrovnictví nesvéprávných osob.

Teoretická část popisuje institut opatrovnictví se zaměřením na prezentaci důvodů pro zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům v souvislosti s důstojností člověka. Empirická část se zabývá analýzou výkonu funkce opatrovnictví z pohledu vyšší soudní úřednice na konkrétních případech z praxe.

Klíčová slova

Opatrovník, zbavený(omezený) způsobilosti k právním úkonům, opatrovnictví, opatrovanec, legislativa, důstojnost, etické principy

Annotation

The bachelor thesis is focused on the legal status of persons deprived of legal capacity in the current legislation and in history. It is also focused on the social work that is not well known and it is the issue of custody of incapable people.

The theoretical part describes the institute of custody with a focus on the presentation of the reasons for the deprivation or restriction of legal capacity in relation to the dignity of man. The empirical part analyzes the performance of the custody of the clerks according to specific cases from practice.

Key words

guardian, deprived (restricted) of legal capacity, custody legislation, dignity, ethical principles

Seznam literatury a jiné zdroje:

1. z.č. 1/1993 Ústava České republiky
2. z.č. 2/1993 Listina základních práv a svobod
3. z.č. 94/1963 Zákon o rodině, v platném znění
4. z.č. 99/1963 Občanský soudní řád, v platném znění
5. z.č. 40/1964 Občanský zákoník, v platném znění
6. z.č. 101/2000 O ochraně osobních údajů, v platném znění
7. z.č. 108/2006 O sociálních službách, v platném znění
8. BAKOŠOVÁ, Z., *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011, 251 s. ISBN 978-80-9699-440-3
9. HAŠKOVCOVÁ, H., *Fenomén stáří*. 2. vyd. Praha: Panorama, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9
10. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2
11. HENRIKSEN, J.O., VETLESEN, A.J., *Blízké a vzdálené*. 1.vyd. Brno: Sdružení podané ruce. Boskovice: Albert, 2000, 210 s. ISBN 80-85834-85-5
12. KOPŘIVA, K., *Lidský vztah jako součást profese*. 5.vyd. Praha: Portál, 2006, 147 s. ISBN 80-7367-181-6
13. KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
14. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. 2.vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
15. MATOUŠEK, O., *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X
16. MATOUŠEK, O., *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 312 s. ISBN 80-7178-473-7
17. MÜHLPACHER, P., *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD s.r.o., 2008, 194 s. ISBN 978-80-7392-069-2

18. NEČASOVÁ, M., *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, 98 s. ISBN 80-210-2673-1
19. NEČASOVÁ, M., *Vztah sociálního pracovníka z pohledu profesní etiky*. In Hodovský, I. Dopita, M. *Etika a sociální deviace*. Sborník příspěvků z 5. mezinárodní etické konference věnované otázkám vztahu etiky a sociálních deviací pořádané v rámci plnění vědecko-výzkumného záměru. *Výchova k demokratickému občanství a evropanství*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Nakladatelství Olomouc, 2002, 327 s., ISBN 80-7182-049-0
20. PETRUSEK, M., *Teorie a metoda v moderní sociologii*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1993, 204 s. ISBN 80-7066-799-0.
21. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. 1.vyd. Praha: Portál 1998, 168 s. ISBN 80-7178-184-3
22. QUIP, *Sborník příspěvků ze seminářů pořádaných v rámci projektu Život do svých rukou*. 2 vyd. Praha: QUIP 2008, 124 s. ISBN 80-903921-0-5
23. RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, 57 s.
24. ŘÍČAN, P., *Cesta životem*. 2.vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-7367-124-7
25. ŠVAŘÍČEK, R., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1.vyd. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0
26. ÚLEHLA, I., *Umění pomáhat*. 2.vyd. Praha: SLON, 2005, 128 s. ISBN 80-86429-36-6
27. VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
28. *Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2004, č. 4. ISSN 1213-6204.
29. *Právo a rodina*. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., roč. 2000, č.10 ISSN 1212-866X.
30. <http://www.samostatnost.cz/materiál/zpusobilost> Nová.H., Právní postavení osob zbavených způsobilosti k právním úkonům